

Kandidatspeciale
Socialt Arbejde
Aalborg Universitet

Ikke alt der tæller, kan (for)tælles

Not everything that counts, can be counted (in)

Anslag: 167.997

Rikkeline Facius - Studienr:20190956

Vejleder: Maja Müller

FORORD

Det er med stor glæde, at jeg indleverer mit kandidatspeciale i Socialt Arbejde få dage før min 50 års fødselsdag. At blive kandidat og kunne påbegynde mit lektorforløb er en lille sløjfe i et liv, der havde sin begyndelse på spædbørnehjemmet *Søfryd* i Silkeborg. Min tid som barn og ung kan på mange måder beskrives som chanceulig og fyldt med risikofaktorer. Men det gik. Kampen mod social ulighed opdagede jeg i biografens mørke. Som 17-årig gik jeg i biografen *Klaptræet* i København, her så jeg sort-hvid filmen *Rattle and Hum*, hvor U2 benytter deres taletid til at benævne omfattende strukturel undertrykkelse i form af det daværende apartheidstyre i Sydafrika. Nu var jeg færdig med at høre WHAM. Der var noget, der skulle ordnes. Årene efter blev fyldt af begivenheder der skabte det, man vel kan kalde ujævnt trav. Tre børn kom til og mange år alene med dem, medførte at arbejde hovedsageligt var en arena for at tjene penge, helst flest muligt. Men langsomt åbnede der sig en akademisk verden op for mig. En verden, hvor kampen og troen på lighed var funderet i tanker og teorier – ikke længere kun båret af tro og meninger. Det tiltalte mig, her måtte jeg hen.

At jeg i dag har mulighed for at præge verden og socialt arbejde i mikroperspektiv gennem de mange studerende jeg møder, og de faglige diskussioner jeg deltager i, er en stor og daglig glæde for mig.

Jeg har mange, jeg kan takke. Min opvækst i en skovfoged familie på Mors har elimineret en stor del af min medfødte chanceulighed og givet mig kulturel kapital og en tilgang til verden, der minder om Pippis mantra: "det har jeg aldrig prøvet før, det er jeg sikkert god til".

Mine børn har stabiliseret mit følelsesliv og sat et plaster på de dybeste ar – ganske som en af de interviewede kvinder i projektet beskriver. Venner har støttet mig gennem livet, og gennem mange år.

Helt aktuelt vil jeg takke Socialrådgiveruddannelsen i Aarhus for at facilitere min læringsrejse, mine børn for at findes og for at kæmpe for deres positioner, min mand og sjæleven for evig sparring og kærligt modspil. Min vejleder Maja Müller for et utal af indsigter (jeg håber, vi mødes i faglige sammenhænge igen) og ikke mindst hendes tid og inspirerende engagement i feltet.

Mod nye højder - Rikkeline

Abstract

The purpose of the thesis is to explore and understand how women in vulnerable positions describe, and understand their own lives. The focus is on their life biographical narratives. The purpose is to clarify how their narratives are affected by the terms they are given. The data material for the thesis is collected through 4 semi-structured recorded narrative interviews with selected women. The analysis design is based on a phenomenological approach and guided by narrative design thinking and methods. The narratives give a deep insight in to the participants living world, and so to speak- life as they see it. The theories used to analyze the data material is by primarily Jerome Bruner, Marianne Horsdal and Arthur Frank. Common for these is that their theories focus on narratives and how people use them in their everyday life. During the analysis it will be clear how the meeting with the state and the different welfare organizations has an impact on the women's way to create their identities in a smaller or greater degree. The women tend to have a tendency towards creating bigger or thicker narratives according to periods, or episodes, in their lives that is closer to the normative good life, than the narratives that involves hard struggles or difficult positions. Therefore, these more positive narratives seem to be the dominant telling, when a stranger (in this case me) shows up and ask for their life story. According to theory, dominant narratives are the essence of peoples sensemaking process, as the narratives are created of past experiences. Therefore, the thesis points out that these women above everything else try to explain or create an understanding of them, being worthy or entitled to help and understanding. Further it can be concluded that this overall theme has several disguises, or you can describe it as a partnership, where it turns up together with motherhood, relations and other themes.

This thesis also has a focus on the appreciative or non-appreciative way the "stranger" in the society is met, and in order to describe this Baumann's term mis-meeting is used.

Indhold

Kapitel 1 Indledning	5
1.2 Problemfelt	7
1.2.1. Problemstilling	9
1.2.2. Afgrænsning.....	9
1.2.3. Specialets opbygning	10
1.3. Social udsathed i dansk kontekst.....	11
1.4. Historiske perspektiver på forskning i udsathed.....	13
1.5. Udsattes fortællinger	17
Kapitel 2 Videnskabsteoretiske og metodiske refleksioner	19
2.1 Fænomenologisk tilgang.....	19
2.2 Forskningsdesign og metodevalg.....	21
2.2.1. Narrativ forskningsmetode	21
2.2.2. Fokus på korte narrativer i store perspektiver	23
2.2.3. Narrativ biografisk tilgang.....	25
2.2.4. Semistruktureret interview i narrativt perspektiv	28
2.2.5. Indgang til feltet.....	29
2.2.6. Afvikling af interview	30
2.2.7. Interview med udsatte grupper	32
2.2.8. Transskribering	34
2.3 Ethiske og kritiske overvejelser.....	35
2.3.1. Asymmetri i magtforhold	37
2.3.2. Fænomenologi i et etisk perspektiv	38
2.3.3. Kritik af interview.....	39
2.4. Analysemetode	41
2.4.1. Udvælgelse af informanter	45

2.4.2.Præsentation af fortællerne:	46
Kapitel 3 Analyse.....	48
3.1. Analyse del 1 – At være værdig gennem at ”være noget”	51
3.1.2 At være værdig gennem alternative livsvalg.....	51
3.1.3 At være værdig gennem præstationer	56
3.1.4. Delkonklusion - værdig gennem at ”være noget”	62
3.2. - Analyse del 2 – At være værdig gennem moderrollen	65
3.2.2. Delkonklusion værdig gennem moderrollen	71
3.3 Analyse del 3- At være værdig i mødet med staten.....	72
3.3.1. At være værdig i mødet med det staten.....	73
3.3.2.Oplevelse af magt / magtesløshed i institutionelle sammenhænge	75
3.3.3 Meningsskabelse gennem terapi	81
3.3.4. Delkonklusion at være værdig i mødet med staten.....	82
3.4. Konklusion og perspektivering.....	84
Referencer	89

Kapitel 1 Indledning

Ikke alt, der kan tælles, tæller og ikke alt der tæller, kan tælles – Albert Einstein

Med denne sætning indledes projektet. Jeg vil tage Einsteins sætning videre til denne sammenhæng, og gøre den til min.

Ikke alt, der kan tælles tæller og ikke alt der tæller, kan (for)tælles.

Genstandsfeltet i projektet er primært udsatte kvinders livsfortællinger og sekundært den spejling, samfundslivet og den sociale indsats har ind i deres egen forståelse af deres vilkår. I det sociale arbejdes praksis mødes socialarbejder og borger, her opstår der et behov for menneskekundskab (phonesis). Denne kundskab opstår i, at lytte til de skæve og indimellem uforståelige livsverdener (Ringø, 2018).

Arenaen for at udforske dette praksis-møde har i denne opgave været den sociale indsats, *Reden* i Aarhus. De kvinder der deltager i projektet, benytter i forskelligt omfanget tilbuddet. Det betegnes som hvilested og rådgivningssted for kvinder i udsatte positioner. Her kan kvinderne deltage i måltider, tage bad, benytte kreativt værksted og have ophold i dagtimerne. *Reden* beskrives mere fyldestgørende i et senere afsnit.

Borgerperspektivet er et anerkendt og anvendt perspektiv i både socialt arbejde og forskning. Det giver mulighed for at have et mikroperspektiv på en gruppe borgere, der har problematikker der umiddelbart kan fremstå som ensartede (psykisk sygdom, misbrug, hjemløshed), men som ved et nærmere eftersyn er både komplekse og mange facetterede. Problemerne er opstået på forskellige baggrunde, og problemerne udmøntes forskelligt. Denne kompleksitet kan i høj grad udfordre nutidens produktive socialarbejder, men forståelse og nuancering af dette kan skabe et bedre grundlag for en mere kvalificeret tilgang til, hvordan genstandsfeltet kan imødekommes til en

tilværelse med øget lighed. Det kan herudover forklare og belyse, hvorfor målgruppen ikke altid responderer positivt/produktivt på de metoder i socialt arbejde, der søger at fremme det produktive menneske (Ringø, 2018).

At trække borgerperspektivet frem beror på kvalitativ udforskning, og i dette tilfælde også på narrative metoder. Det at undersøge noget gennem narrative interview medfører, at det der kan fortælles belyses og gennem den efterfølgende analyse sættes der spot på det, der ikke umiddelbart kan fortælles, men det bagvedliggende og mere skjulte. Dette kan være store, normative fortællinger i samfundet, der medfører at vi alle er enige om, at det er godt at have et arbejde og det antages, at familieliv og moderskab er en lykkelig ramme at befinde sig i. Det kan også være små fortællinger der beskriver, hvad det enkelte menneske håbede på og drømte om.

I det sociale arbejde er det asymmetriske magtforhold et vilkår, der er svært at bryde med og som kræver stor bevidsthed fra de, der udfører praksis (Juul, 2015). Her ser jeg det som både vigtigt og relevant at få bygget en scene, hvorfra de stemmer vi sjældent hører, kan debutere og få ørenlyd. Relevansen for denne scene begrundes i nødvendigheden af at belyse og forstå de mere strukturelle vilkår, der er for samfundets udsatte og i denne sammenhæng for udsatte kvinder.

Undertrykkelse i dag handler blandt andet om truslen om marginalisering. Vores sproglige udtryksevner, narrative og kommunikative kompetencer er i dobbelt forstand i fokus. Manglende sproglige færdigheder øger risikoen for social marginalisering (Horsdal 1999, s.154).

Ovenstående citat belyser, hvordan subtile mekanismer, her sproget, skaber vanskelige vilkår for de udsatte og marginaliserede i dag. Det er ikke blot fattigdom der er det overordnede tema som tidligere, men en lang række vilkår der kan være særdeles vanskelige at (for)tælle eller måle. Her må vi gribe til narrativerne, og som Horsdal beskriver i ovenstående er det langt fra alt, de sproglige evner rækker til at beskrive. Dette er gældende for alle

mennesker, men citatet underbygger at det skaber øget risiko for marginalisering ikke at have styrken, eller evnen, til at berette om hvad man oplever, eller hvordan det opleves. Projektet har på den baggrund til hensigt, at styrke en fortælling fra en del af samfundet, der har vanskeligt ved at få en platform for kommunikation. Lytteren til denne fortælling må så være både samfundet i almindelighed, og den sociale praksis i særdeleshed. Det må forventes, at de der udfører socialt arbejde har daglig adgang til udsattes fortællinger og beskrivelser af eget liv, men det må også antages at de i deres daglige praksis ikke har mulighed for at analysere og perspektivere disse fortællinger i særlig vidt omfang.

1.2 Problemfelt

I det følgende afsnit vil jeg præsentere relevant viden og forskning, der relaterer sig til specialets problemfelt og som leder frem til specialets problemformulering.

Specialet har et kønsmæssigt perspektiv, da det centrerer om udsatte kvinders narrativer om deres liv. Dette område er ikke forskningsmæssigt velafdækket, på den baggrund vil det primært være forskning, der afdækker socialt udsatte af begge der præsenteres i projektet. Sociallæge Preben Brandt¹ beskriver i en artikel i STOF i 2009, hvordan han ser både forskelle og ligheder i kønnenes udsathed (Brandt, 2009). Brandt beskriver her, hvorledes mænd og kvinders udgangspunkt for udsathed, barndommen, forekommer som meget ens. Det er altså en fællesnævner for både udsatte mænd og udsatte kvinder at barndommen ofte har været hård. Men Brandt argumenterer herefter for at kvinder mødes med større forståelse i deres udsathed, og på den baggrund hurtigere bringes ud af deres situation. Dette benævnes som årsagen til at, 20-30 % kvinder tilhører udsatte gruppen og ikke 50 %, som det ellers kunne forventes.

¹ Preben Brandt er sociallæge og psykiater. P. B. har brugt sin egen opvækst som afsæt for et livslangt socialt arbejde med socialt udsatte borgere. P.B. har initieret projekt Udenfor.

Rådet for Socialt Udsatte anbefaler i deres årsrapport 2017 mere forskning på området, da de i deres undersøgelser kan konstatere at der er en forskel i kønnenes vej til udsathed og kønnenes måde at være i udsathed på. Vive² offentliggør i 2019 en rapport omhandlende hjemløse kvinder, der også dokumenterer dette (Benjaminsen & m.fl., 2019). Nærværende projekt supplerer disse allerede eksisterende undersøgelser med et borgerperspektiv fra udsatte kvinder, der ikke tager afsæt i et bestemt socialt problem, men beskæftiger sig bredere med deres oplevelse af deres vilkår. Undersøgelsen fra Vive peger blandt andet på kønslige forskelle i, hvordan en socialt belastende situation håndteres. Det beskrives, at de hjemløse kvinder ofte har en længere periode, hvor deres netværk afbøder for deres hjemløshed og kvindernes udsathed bliver derfor først synlig på herberg eller gaden, når mulighederne i netværkene er udtømte. Dette kan være en medvirkende forklaring på, hvorfor der ses flere udsatte mænd end kvinder. Det giver god mening i relation til at socialt udsattes problemstillinger er meget komplekse (Fahnøe, 2016) og ikke kan isoleres til en enkelt problematik, som eksempelvis misbrug eller hjemløshed.

Udsatte borgeres fortællinger om mødet med systemet, oplevelser af anbringelse, hjemløshed og andre temaer indenfor socialt arbejde har en mindre forskergruppes bevågenhed. Der foreligger derfor en del meget kvalificeret dansk forskning om målgruppen. Eksempelvis kan nævnes udgivelsen *Fagprofessionelles møde med udsatte borgere* af Nanna Mik-Meyer, hvori der argumenteres for at det er gennem de udsattes stemmer og fortællinger velfærdsstatens institutioner kan forstås. De socialt udsatte har typisk berøring med en lang række institutioner og gennem deres fortællinger kan det belyses hvordan institutionerne arbejder, "tænker" og organiserer sig (Mik-Meyer, 2018, s. 12). Forskning inden for dette område er vigtigt, blandt andet for at sikre borgerperspektiver og borgerens stemme som beskrevet ovenfor, men kan også betragtes som central ud fra et mere kritisk og

² Viden om Velfærd, det nationale forsknings- og analysecenter for velfærd

retfærdighedssøgende perspektiv, hvor strukturelt betinget ulighed skal belyses. Borgerperspektiver betragtes som et væsentligt værktøj når den sociale praksis skal udvikles og det bør, gennem borgerperspektiver, sikres at der arbejdes *ud fra* og *ikke rundt* om borgerne (Andersen, 2015).

Projektets problemfelt omhandler udsatte kvinder i dansk kontekst, og har til hensigt at belyse kvindernes oplevelse af deres egen situation, samt deres sproglige udtryk for dette, der belyses gennem opmærksomheden på deres narrativer. Dette leder frem til følgende problemformulering:

1.2.1. Problemformulering

Hvilke narrativer skaber udsatte kvinder om deres eget liv – og hvilke vilkår bliver særligt styrende for deres fortællinger og egen forståelse af deres situation.

1.2.2. Afgrænsning

I dette afsnit præsenteres og argumenteres for de valg, der er truffet vedrørende specialets genstandsfelt.

Projektet belyser, hvorledes udsatte kvinder oplever deres udsathed gennem egne narrativer om eget liv. Det belyses endvidere, hvilke vilkår der har påvirket deres fortælling og hvordan disse har influeret konstruktionen af denne.

Det har været muligt at undersøge genstandsfeltet isoleret, da alle interviews er afholdt i forbindelse med mit feltarbejde på *Reden* i Aarhus, der er et værested for udsatte kvinder og dermed beholdt denne gruppe. Der foreligger kun lidt kønsspecifik forskning i relation til udsatte grupper i samfundet, og det har ikke været muligt for mig af fremskaffe nogen narrativ forskning, der undersøgte udsatte kvinders oplevelser af deres udsathed med de perspektiver, jeg ønskede at belyse. På den baggrund, er der tale om en eksplorativ undersøgelse. Det er ikke *Redens* målgruppe, der er projektets

genstandsfelt. Det er kvinder i udsatte positioner, der møder velfærdsstaten eller andre institutioner der præger deres vilkår, og deres forståelse af sig selv.

Den institutionelle tilgang i den narrative metode tager udgangspunkt i en antagelse om, menneskets fortællinger og menneskets forståelser af sig selv præges af disse institutionelle sammenhænge (Jacobsen H. M., 2002). Dette er blandt andet blevet undersøgt af Margretha Järvinen, der har arbejdet med *Alkoholfortællinger i et institutionelt landskab* der kan findes i antologien *At skabe en klient* fra 2002. Her belyser Järvinen, hvordan menneskers møde med behandlingssystemet har skabt deres sprogliggørelse og forståelse af deres egen situation.

1.2.3. Specialets opbygning

Specialet består af tre overordnede kapitler med underliggende afsnit.

Kapitel 1 afdækker feltet: Læseren får introduktion til feltet og anvendte begreber. Her bliver også socialt udsatte og marginalisering i bredere perspektiv introduceret og endvidere skabes der gennem det historiske afsnit et større perspektiv, der også rummer tid og diskurs.

Kapitel 2 beskriver teori og metoder: Introduktion til videnskabsteori og metodevalg. Kapitlet vil redegøre for, hvorledes den anvendte empiri er tilvejebragt og med hvilke begrundelser der er foretaget tilvalg og fravalg gennem arbejdsprocessen. Som beskrevet i flere af projektets afsnit har det været et stort opmærksomhedspunkt, at skabe transparens i forhold til arbejdsmetoder og tilgange, for at sikre kvalitet og validitet i projektet. Det etiske afsnit afslutter dette kapitel, da etikken i feltarbejde med udsatte grupper bør tages særligt seriøst og gennemarbejdes grundigt.

Kapitel 3 besvarer problemformuleringen: Kapitlet er delt op i de overordnede temaer, der udgør fundene fra den narrative analyseproces. Disse temaer har

underafsnit der beskriver forskellige emner, der gennem analysearbejdet, viste sig relateret til temaet.

1.3. Social udsathed i dansk kontekst

I relation til projektets problemformulering er det centralt at beskæftige sig med, hvilke begreber og kontekster der tages i anvendelse når social udsathed skal beskrives. I afsnittet problemfelt beskrives det, hvor komplekse de sociale problemstillinger omkring den enkelte udsatte ofte er (Fahnøe, 2016). Dette afsnit tager fat om nogle af de begreber, der er i anvendelse i konteksten.

Socialt udsatte personers situation beskrives ofte med sociologiske begreber, der anvendes til at forstå den enkelte persons situation, og dermed klæder det sociale arbejde på til at afhjælpe denne udsathed eller de affødte konsekvenser af dette. Fælles for socialt udsatte er, at de som følge af *alvorlige problemer befinder sig i udkanten af det sociale fællesskab* (Rådet for Socialt Udsatte, 2009). Begrebet socialt udsat kan nemt blive diffust, da social udsathed refererer til en lang række sociale begivenheder, som ethvert menneske kan opleve og særlige sårbarheder, som nogle mennesker vil være særligt disponerede for (Fahnøe, 2016). I relation til at tale om social udsathed følger en del begreber. I det følgende redegøres kort for tre nøglebegreber, der anvendes i de senere kapitler.

Fattigdom og relativ fattigdom er uløseligt forbundet til udsathed både i historisk og nutidig kontekst. Brandt beskriver hvordan både den relative og den absolutte fattigdom er til stede blandt de socialt udsatte (Brandt, 1999). Meget få af de socialt udsatte har en lønindtægt, og er på den baggrund henvist til at leve på sociale ydelser. Det fremgår ligeledes af undersøgelser at en del af dem, der lever under de laveste sociale ydelser, også lever under meget belastende vilkår (Müller M. , Fattigdom, Afsavn og Coping, 2015). Fattigdommens konsekvenser er både afsavn af goder eller aktiviteter som andre i samfundet har mulighed for at deltage i og deraf følgende social isolation (Larsen, 2009).

Marginaliseringsbegrebet kan med fordel introduceres og anvendes til, at håndtere kompleksiteten indenfor emnet. Det støtter til at navigere i de mange tilfælde, med delvis eksklusion (Larsen, 2009). Total eksklusion i dansk kontekst vil betyde, at den socialt udsatte ikke skal have kontakt til det offentlige overhovedet, og hverken benytte hjælpetilbud såsom herberg, varmestuer og lignende eller modtage sociale ydelser. Selv om personen ikke er totalt ekskluderet fra samfundet grundet kontakt til det offentlige, kan samme person være totalt ekskluderet fra arbejdsmarkedet, og altså delvist ekskluderet.

Marginaliseringsbegrebet omhandler altså, hvordan og i hvilken grad socialt udsatte bevæger sig over mod grænsen af eksklusion, eller i modsatrettede tilfælde mod inklusion. Marginalisering ses på et eller flere livsområder. I relation til at indfange de komplekse problemstillinger og processer der er omkring manglende deltagelse, er det væsentligt at tænke marginalisering bredt ind i et menneskes mange forskellige livsområder. Nogle af de relevante livsområder for socialt udsatte er:

Arbejdsmarked

Boligmarked

Uddannelse

Socialt netværk

Velfærdssystemet

Kulturelle aktiviteter

Politiske aktiviteter

Forbrug

(Fahnøe, 2016).

Flere af disse livsområder behandles i projektets analysedel, da de dukker op i kvindernes livsfortællinger og bliver temaer i analysedelen. I forbindelse med

marginaliseringsbegrebet kan også Goffmanns³ stigma begreb introduceres. Goffman har anvendt begrebet til at fokusere på interaktionen mellem de mennesker der lever et normativt anerkendelsesværdigt liv, og de mennesker der ikke gør. Det er et begreb der knytter an til marginalisering og mennesker i udsatte positioner vil ofte opleve sig stigmatiserede.

Undersøgelser af socialt udsatte viser forskelligartede historier, baggrunde (Brandt,1999), og hvordan deres vej mod hjemløshed har været. En del af disse kommer fra familier, hvor der ikke umiddelbart kan aflæses risiko for senere social udsathed, men der har været begivenheder der har startet en begyndende deroute, der så er fortsat. Andre kommer fra familier med en lang historik for marginalisering og sårbarhed (Larsen, 2009). Man kan således tegne et billede af en gruppe, der både statistisk har nogle faktorer der medvirker til marginalisering, og en gruppe med nogle meget individuelle fortællinger, der beskriver livsforløbene for netop dem. Derfor er udsathed og marginalisering/ marginaliseringsprocesser ikke entydige fænomener, men komplekse, kontekstuelle og ikke altid forudsigelige. Kvinderne, der deler deres narrativer i projektet, er ligeledes i komplekse situationer. De er socialt udsatte, men de beskriver også hvordan udsatheden, eller oplevelsen af udsathed, har varieret i forskellige livssituationer.

1.4. Historiske perspektiver på forskning i udsathed

Socialt arbejde udspringer af en grundlæggende solidaritet med borgere i samfundet, der har vanskelige vilkår og svært ved at klare sig selv. Tilgangen til dette har gennem tiderne været omskifteligt. Det følgende afsnit beskriver, hvilke vinkler og perspektiver der har præget synet på udsatte borgere igennem de sidste 100 år. Denne viden baner vejen for at begribe, hvordan både begreber og måder at anskue verden på, kan opleves som givne og

³ Goffmann var sociolog og stod bag stigmabegrebet. G. skelnede mellem et stigma der er når negative egenskaber tilskrives en person, og stigmatisering er processen, hvorigennem disse negative egenskaber tilskrives en person.

naturlige. Både i den socialfaglige praksis, hos den enkelte socialarbejder og hos den udsatte borger.

Et eksempel på dette uddybes i det senere analyse-kapitel. Her beskrives det, hvorledes værdighedsbegrebet vurderes til at have evolutionær oprindelse (Larsen., 2015). Et begreb der er så oprindeligt, at det er internaliseret i samfund og vores opfattelser i et omfang, som vi knapt forstår. Det føles naturligt, muligvis endda naturgivent, for det enkelte menneske at foretage en moralsk vurdering, når et andet menneske viser behov for hjælp. Socialt arbejde er derimod et relativt nyt fænomen, og de første uddannelser indenfor professionen startede i starten af det forrige århundrede. I starten af det 1700 århundrede ses de første tiltag til at definere fattigdom (Harder, 2015). Gennem disse historiske perspektiver bliver det i højere grad muligt at forstå og forholde sig undersøgende til datidens perspektiver, hvor der stadig foretages moralske vurderinger af vore medmennesker, når velfærdsstaten træder til.

Gennem de seneste mange år, har man undersøgt social marginalisering eller udsathed fra forskellige vinkler og med forskelligt fokus. Hvis man ser på forskningen omkring disse grupper, er der forskellige forståelses- og forklaringsmodeller modeller i spil. En skelnen er her, at der som oftest enten tages udgangspunkt i strukturelle årsager til situationen⁴, eller at årsagerne til problemet skal findes på individniveau⁵.

Der forekommer desuden en skelnen mellem:

1.Forskning der betragter marginalisering som noget negativ der skal genoprettes

eller

⁴ Arbejdsløshed, samfundet manglende rummelighed eller fordelingsproblemer

⁵ Psykiske lidelser, manglende tilpasningsevne eller afvigende normer

2. Forskning der analyserer marginalisering som noget selvvalgt, eller delvist selvvalgt (Larsen, 2009).

Dette vil sige, at der ofte fokuseres på enten afvigelsen fra normaliteten eller årsagerne til marginaliseringen.

Järvinen beskriver i sin tekst *Mellem patologi og frihed – perspektiver på udsathed*, hvorledes Simmel⁶ i 1908 introducerede sondringen mellem et patologisk perspektiv, og et frihedsperspektiv (Larsen, 2009, s. 97) omkring denne gruppe. For Simmel var det både et negativt fænomen forbundet med lidelse og undertrykkelse, men det havde også et positivt aspekt forbundet med klarsyn og frihed. Senere tog Chicagoskolen i 1920'erne og fremadrettet teten med deres forskning, hvor de undersøgte hoboer, kriminelle og udstødte. Her kunne også ses en vekslende kurs mellem det patologiserende, og det frihedsorienterede perspektiv. I disse år opstår der mange forskellige vinkler og temaer. I 1956 udkommer romanen *The Outsider* af Colin Wilson, hvori outsiders beskrives som en frihedssøgende heltefigur, der befinder sig i en form for romantiseret "udenforskab". I romanen beskrives det, hvorledes disse outsiders ikke kan leve det konventionelle liv med dets snærende rammer, men at de besidder en indsigt og en dybde, der vanskeliggør det "normale" liv for dem. De beskrives som sandhedssøgende. De "ser for meget og for dybt" (s.11). Bogen er sidenhen filmatiseret, og er blevet en legende indenfor Lonely rider-genren.

En af de store klassiske faglitterære udgivelser omkring marginalisering er Howard Beckers *Outsider* fra 1963, denne kan også betragtes som en modbevægelse, eller en modfortælling til det patologiserende perspektiv. Beckers baggrund for udgivelsen var, at skabe et alternativ til synet på samfundets afvigere som enten onde, eller syge. Han forsøgte gennem sin forskning, at skabe forståelses-og forklaringsrammer omkring fænomenet. Becker argumenterede for, at afvigelsen bliver bestemmende for, hvordan vi

⁶ Georg Simmel 1858-1918, Tysk sociolog og filosof. Han skrev de første sociologiske værker om by og kultursociologi.

møder disse mennesker i alle sammenhænge. En hjemløs er ikke blot en person uden et hjem, men tillægges også andre (negative) kvaliteter på baggrund af hjemløsheden (Larsen, 2009).

For at runde dette afsnit af med nyere teori vil jeg også benævne Zygmunt Baumann⁷, der er en af nyere tids største teoretikere, hvad angår marginalisering og "udenforskab".

Baumann beskriver i introduktionen til sin bog *Forspildte Liv*, hvorledes udviklingen af samfundet har haft omkostninger for den del af verdens befolkning, der ikke har passet ind i de nye paradigmer for, hvordan vækst og fremgang skulle opnås. Ifølge Baumann bygger enhver samfundsorden på, at der er nogle, der er udenfor og nogle, der er indenfor.

Produktionen af "menneskeligt affald", eller med Baumanns egne ord, forspildte liv, er altså et uundgåeligt resultat af moderniseringen, og må derfor også betragtes som et nødvendigt ledsagefænomen til moderniteten. Det er en uomgængelig bivirkning af den ordensbygning, samt af det økonomiske fremskridt (Baumann, 2004). Baumann arbejder videre på Simmels tanker omkring den fremmede, hvor Simmel beskæftigede sig med jøden som prototypen på datidens indvandrere, beskæftiger Baumann sig med de overflødige i globaliseringens kølvand. Her udvider kredsen sig til det globale perspektiv, og Baumann taler om både misbrugerne på gaden i storbyerne, den hjemløse og flygtningen ved Europas porte, når han taler om den fremmede.

....Den fremmede kommer ind i vores livsverden; han er måske et synligt indslag i gadebilledet, han udfordrer vores forestillinger om tilhørsforhold/ikke-tilhørsforhold og ansvar/ikke-ansvar. Den fremmede bryder med den normale orden i relation til moralske og rummelige egenskaber. Han kommer tæt på os

⁷ Zygmunt Baumann, 1925-2017, Polsk-engelsk sociolog. Baumann har arbejdet særligt meget med modernitet og globalisering.

fysisk (som venner gør), men vi kæmper for at bevare en moralsk afstand til ham (som vi gør med vores fjender)... (Larsen, 2009, s. 110).

Baumann beskriver endvidere, hvorledes der her kan opstå *a mis-meeting* (Baumann, 1991, s. 63) – et *ikke-møde*, hvori vi ikke anerkender den marginaliserede som et moralsk subjekt, på lige fod med os selv. Dette Baumannske mismeeting vil blive nævnt i flere af projektets afsnit, da begrebet kan anvendes til at beskrive det ikke ligeværdige møde.

I det ovenstående har jeg belyst, hvorledes forskningen omkring samfundets marginaliserede har penduleret mellem to yderpoler, hvor den ene fremstår som dømmende og undertrykkende. Den anden som stærkt romantiserende. Jeg har fremhævet hovedværker, hvori disse perspektiver blev særligt tydelige. Dette velvidende, at der er lavet en del forskning, der blander disse tilgange, og dermed også modificerer de linjer, der tegnes op i ovenstående.

Med dette historiske blik på, hvordan synet på den udsatte har haft forskellige vinkler i samfundets perspektiv, skabes et godt grundlag for først at begribe, og herefter også kunne identificere, det syn samfundet har udviklet gennem tiden og også bærer på i dag.

Fortællingen omkring, hvem der er værdig eller ikke værdig, til at modtage samfundets hjælp har således også præget den løbende vurdering af, hvem der var målgruppen til både de sociale indsatser, og de midler samfundet, skulle og ville, afsætte til at afhjælpe sociale problemer.

1.5. Udsattes fortællinger

I det sociale arbejde argumenteres der ofte for, at det er af væsentlig betydning at have indsigt i borgerens liv for at få den nødvendige viden, og kunne forstå, hvad der producerer de sociale problemer, som arbejdet har til hensigt at afhjælpe (Ringø, 2018). I det tilfælde giver det god mening, at rette blikket mod det narrative og beskæftige sig med biografiske livsfortællinger, når det drejer sig om at få indsigt i socialt udsatte menneskers problemer og deres processer omkring forandringer (Glavind I. &, 2016).

Når man vælger, at anvende livshistorier i en forskningsmæssig sammenhæng, som i nærværende projekt, er det afgørende at gøre sig klart, at der både skabes viden om *det fortalte liv* og *det levede liv*. Dette vil sige den subjektive fortælling om det levede liv, hvor der berettes om begivenheder og hændelser som de oplevedes og *det levede liv*, hvori faktuelle oplysninger om hændelser f.eks. om antal søskende, tidspunkt for fødsler, sted for opvækst o.a. også befinder sig. Når livsfortællinger anvendes som en sociologisk metode med henblik på, at afdække vilkårene for bestemte samfundsgrupper, er det en forholdsvis ny videnskabelig metode, der tages i anvendelse (Jacobsen H. M., 2002). Det beskrives i yderligere afsnittet Narrativ forskningsmetode, hvorledes metoden har måttet kæmpe for at blive anerkendt som videnskabelig metode samt, hvordan der fortsat har været en del diskussioner om små og store fortællingers berettigelse (Glavind I. &, 2016).

I narrativ forskning ses en tendens til, at mennesker i udsatte positioner i deres livsfortællinger, fremhæver de normaliserende faktorer. De fremhæver deres fortællinger om uddannelsesforløb, perioder som selvforsørgende og perioder med familieliv. Gennem disse processer nedtones deres erfaringer med psykiatriske indlæggelser, overgreb, misbrug og andet, der har været medvirkende til at understøtte marginalisering fra samfundslivet og lader dermed de faktorer, der understøtter *det gode liv* blive de mest mættede fortællinger (Glavind I. &, 2016). Denne pointe er væsentlig i relation til at anvende narrative fund til udvikling af social praksis, da udsatte borgere kan fremstå som mere velfungerende end hvad der er tilfældet. Der har været en stigende interesse for at anvende udsattes livsfortællinger i forskning, blandt andet har Vives projekt fra 2019 været et eksemplarisk eksempel på, hvorledes interviews med i alt 57 udsatte eller hjemløse kvinder er anvendt som forskningsmateriale og en efterfølgende rapport (Benjaminsen & m.fl., 2019).

Kapitel 2 Videnskabsteoretiske og metodiske refleksioner

I følgende kapitel redegøres der for den videnskabsteoretiske tilgang til projektet, samt projektets for forskningsdesign og metodevalg. Kapitlet afsluttes med afsnit om etiske overvejelser.

2.1 Fænomenologisk tilgang

Ordet fænomenologi stammer fra det græske ord "phainomenon" og betyder "det der viser sig".

Målet med klassiske fænomenologiske undersøgelser er at beskrive et fænomens essens (Brinkman & Tanggaard, 2020), da projektets problemformulering relaterer sig til udforskning af udsatte kvinders livsverden, var dette en oplagt tilgang at vælge. Fænomenologien er beslægtet med det hermeneutiske udgangspunkt, den befinder sig ofte som ståsted i videnskabelige sammenhænge, hvor man ønsker at forstå menneskers tanker, følelser oplevelser og handlinger. På den baggrund forbindes begge ståsteder ofte med de kvalitative metoder, og er oplagte til at undersøge dette (red.: Jacobsen, 2012).

Formålet med at afholde interviews, som en del af feltarbejdet til projektet, har været at få et indblik i de udsatte kvinders narrativer om deres liv. Det har været formålet af den vej, at kunne tolke på deres meningsskabende processer, samt hvordan disse opstår. På den baggrund har det valgte ståsted forekommet særligt egnet, da der herfra kan antages en position, hvorfra det var muligt at betragte, hvorledes bevidstheden erfarer verden. Det har været ønsket at tage udgangspunkt i kvindernes erfaringer, ud fra deres subjektive livsverden. Vejen til at høre om denne, har været det kvalitative narrative interview, som beskrevet ovenfor. Hvorledes fænomenologien knytter sig til narrativt biografisk interview, beskrives i det dertilhørende afsnit. Livsverden og intentionalitet er to særligt centrale begreber i fænomenologien, og kan begrebsafklares således:

Livsverden

Livsverden er et begreb, der knytter sig til fænomenologien. Livsverden er en betegnelse for det subjektivt oplevede liv, og de subjektive erfaringer.

Intentionalitet

Den menneskelige bevidsthed ses i fænomenologien, altid som rettet mod noget (intentionel), og dette er et af nøglebegreberne i fænomenologien. Dette betyder, at den menneskelige bevidsthed altid vil opleve noget som værende noget bestemt. Eksempelvis at en blomst opleves som smuk, en kvinde på halvfems år opleves som gammel. I relation til projektet kan det nævnes, at kvinderne giver udtryk for, at opleve det at være på arbejdsmarkedet som noget positivt.

Begrebet livsverden er et af de centrale begreber indenfor fænomenologien, og er etableret af Alfred Schutz, der i 1970'erne etablerer dette som empirisk begreb ud fra en indstilling, hvor det tages for givet at: "medmennesker eksisterer, de handler overfor mig, som jeg overfor dem og at kommunikation og gensidig indbyrdes forståelse kan skabes" (red.: Jacobsen, 2012, s. s.245). Hvor den fænomenologiske forståelse og tradition tidligere har været med konstruktivistisk afsæt, tilbyder Schutz os altså her en tilgang med plads til flere forforståelser af, hvorledes verden er konstrueret mellem mennesker, og i forskellige kontekster. Denne lidt modificerede fænomenologiske tilgang læner sig i højere grad op af hermeneutikken, og skaber grundlag for en indlejring i samtid og kulturel kontekst (red.: Jacobsen, 2012).

Fra en fænomenologisk vinkel vil det ikke altid være hensigtsmæssigt, at basere interviewene på i forvejen fastlagte, og standardiserede regler for metoden (Brinkmann, 2014). Det kan give god mening at have en mere dynamisk tilgang til samtalen, uden dog helt at opgive etablering af et forskningsdesign. Det er også en afgørende pointe ikke at styre, eller kontrollere svarenes udfald, gennem bestemte spørgsmål. Med Bruno Latour's ord (2000) er det vigtigt, at der er mulighed for at "tillade objekterne at kunne protestere" (Brinkmann, 2014, s. s.36).

2.2 Forskningsdesign og metodevalg

Projektets overordnede formål er at besvare de spørgsmål, som problemformuleringen beskriver. Grundlaget for, at besvare dette, er gennem en kodning af den indsamlede empiri. Efterfulgt af analyse af de fund, som kodningen har banet vejen for. Det følgende afsnit beskriver, hvorledes projektets empiri er indsamlet og efterfølgende er systematiseret, med henblik på at skabe et så validt grundlag, for analyserne som muligt. Dette afsluttes med en introduktion til den induktive tilgang, der er anvendt i projektet.

Førstkommende er en introduktion til, hvilken metode der er taget i anvendelse med henblik på at skabe et systematisk afsæt for kodning af den indhentede empiri. Herefter beskrives det, hvordan informanterne er udvalgt til deltagelse i projektet, samt en efterfølgende beskrivelse af selve afviklingen af de 4 interviews, der danner grundlag for projektets empiri.

2.2.1. Narrativ forskningsmetode

I dette projekt er det et stort fokus at betragte de små fortællinger, både som en uafhængig beskrivelse af det oplevede liv nu og her, men også som en spejling af den store fortælling i samfundet. Den store fortælling kan forstås på to måder: både som det enkelte menneskes store livsfortælling, men også som den store fælles samfundsfortælling. De to begreber kan afklares således:

Det lille narrativ/small stories

Begrebet er tæt knyttet til både Bamberg⁸ (Bamberg, 2006) og Georgakopoulou⁹ (Georgakopoulou, 2008), der begge argumenterer for, at det lille narrativ er væsentligt i et menneskes fortælling og heraf kommende identitetsskabelse. De argumenterer for, at de små historier fungerer som interaktioner der skaber baggrund for nye indsigter, i forhold til at forstå hvorledes identitet skabes i sproget og er under evig forandring.

⁸ Michael Bamberg f. 1947, tysk professor og redaktør på tidsskriftet Narrative Inquiry

⁹ Alexandra Georgakopoulou f. 1950, professor Discourse analysis & sociolinguistics, Kings college London

Det store narrativ/big stories

Begrebet er knyttet både til det enkelte menneskes store livsfortælling og til samfundets store fortælling.

Narrativer er traditionelt blevet set som en interaktion mellem tekst og læser – eller fortæller og tilhører. Jeg vil i det nærværende projekt beskæftige mig med en bredere definition, hvor jeg betragter narrativet som værende en tilstand eller som et udtryk for en tilstand: *“narrative is a mode of thought, communication and apprehension of reality which is both super-arching and fundamental to human cognitive make-up”* (Georgakopoulou, 2008)

Traditionelt tog man i den narrative tilgang udgangspunkt i *the big stories*, dette vil sige, at man har taget empirisk og analytisk udgangspunkt i de (store)biografiske livsfortællinger. Hvorimod small stories tager udgangspunkt i afgrænsede fortællinger der fortælles i livet, der leves (Glavind, 2016).

Gennem de seneste ti år har der været en videnskabelig diskussion – særligt mellem Freemann¹⁰ og Bamberg om, hvorvidt de små fortællinger er blevet skubbet ud af den store fortælling. Bamberg har her taget til orde, og forsvaret de små fortællingers store betydning (Bamberg, 2006). Efter mange indlæg i diskussion er der fundet en *middle ground* der anerkender, at begge perspektiver er væsentlige, og at brugen af det ene, ikke nødvendigvis udelukker brugen af det andet (Glavind, 2016). Denne *middle ground* befinder dette projekt sig på. Den anvendte *middle ground* tegner sig således: I analyserne betragtes livsfortællingen, som bærer af en spejling fra samfundet, og en bestemt forståelse af udsatte og det sociale arbejde omkring dem. Samtidigt med dette, betragtes også det enkelte menneskes lille fortælling, der er udvalgt som en betydningsfuld episode i menneskets historie. Denne udvælgelse sker i nuét, hvor interviewet foregår og kan både være udtryk for en pludselig indskydelse, eller en fasttømret identitetsforståelse, hvori de

¹⁰ Mark P. Freemann, Professor i Ethics and Society, University of Chicago

samme narrativer om begivenheder, eller episoder gentages ved enhver lejlighed, der byder sig.

Kvinderne på *Reden* fortæller om deres livsforløb, det bliver her igennem deres egne meningsdannende processer, der belyses gennem deres narrativer om egne liv. Livshistorier kan ses som narrative udtryk for det enkelte individs oplevelser, men også som afspejlinger af samfundsmæssige forhold, der giver os adgang til at forstå både deres identitetsdannelse, og deres livsvilkår (Glavind I. &., 2016, s. 185). Altså den tidligere nævnte *middle ground*, som Bamberg og Freemann har banet vejen for, med deres videnskabelige disputs.

Den narrative tilgang har den fordel, at den giver os redskaber til at betragte den store fortællings indflydelse på de små fortællinger, og den giver os desuden mulighed for at foretage en kobling mellem disse (Bamberg, 2006). Mikrosystemet omkring, hvorledes et udsat menneske oplever egen verden, kan heri kobles til samfundets store overordnede processer (Glavind, 2016) og kvindernes egne meningsskabende processer.

Det er med baggrund i disse tanker jeg, i feltarbejdet, har opsamlet kvindernes livsfortællinger med henblik på, at besvare problemformuleringen.

2.2.2. Fokus på korte narrativer i store perspektiver

I det følgende fokus på udsattes narrativer om deres oplevede liv, er den overordnede ramme for disse betragtninger socialkonstruktivistisk.

Mennesker omgiver sig med fortællinger med henblik på at organisere deres erfaringer (Bruner, 1999). Bruner argumenterer i bogen *Mening i handling* for socialkonstruktivismen, han arbejder her med at knytte socialkonstruktivismen til menneskers fortællinger (Bruner, 1999). Forståelsen af og tilgangen til de udsatte kvinders fortællinger er, at mennesker forstår verden gennem andre mennesker, at verden forstås og konstrueres gennem sproget, og de menneskelige indbyrdes relationer.

Bruner skriver i sit forord til *Mening i handling*: "Meningsproduktionens natur og kulturelle formning og den centrale rolle, den spiller for menneskers handlinger" (Bruner, 1999 s. 15)

Bruner er således optaget af, hvordan det ikke er relevant, eller muligt at kortlægge nogen sandhed omkring, hvorledes mening skabes og fremhæver desuden, at det må være ubetydeligt hvorledes dette situeres og emergerer (Bruner, 1999). Med dette understreger Bruner, at mennesket ikke bør stilles til "regnskab" for, hvorledes de meningsskabende processer opstår og at der ikke kan etableres en egentlig sandhed omkring det. Det er en anden pointe at Bruner beskriver, hvorledes han ser det som en iboende egenskab og beskriver det som et beredskab, at mennesket anvender fortællinger (Bruner, 1999). I kvindernes fortællinger er der indimellem opstået modsatrettede oplysninger, usandsynlige scenarier eller uoverensstemmelser i forhold til årstal. På baggrund af det ovenstående, har jeg ikke fordybet mig i dette. Jeg har valgt at se disse tilfælde som en del af den proces der opstår, når mennesker, og i dette tilfælde kvinderne, skaber mening gennem deres fortællinger.

Noget der kendetegner en fortælling er sekventialitet (Bruner, 1999) og her viser det sig, hvorledes mennesket har udvalgt særlige begivenheder og oplevelser til, at være meningsskabende for netop dette individ, og individets meningsskabende historie. Det vil være min påstand at en del af disse betragtninger er umiddelbart overførbare til alle mennesker, og at dette ikke kun gør sig gældende, for udsatte kvinders meningsdannende processer. I vores egenskab af at være mennesker, fødes vi med et behov for at have vores egen oplevelse af eget liv i en meningsskabende kontekst, derfor vil vi alle, have en lang række internaliserede diskurser iboende i vores egen opfattelse og vores sprogbrug om vores eget oplevede liv. Vores narrativer om eget liv er påvirket af det normative og samfundets diskurser, men også af vores eget kompas i forhold til episoder, der kan betragtes som anerkendelsesværdige eller særligt skelsættende. I analysen af kvindernes narrativer er der lagt et stort fokus på den lille fortælling, der både afspejler

deres egne igangværende meningsskabende processer omkring, hvordan de forstår deres eget liv, men også ofte bærer på en lille bid af den store fortælling, hvori både samfundets syn, de normative parametre og den aktuelle diskurs, i relation til disse kvinder, skinner igennem.

2.2.3. Narrativ biografisk tilgang

Med inspiration i blandt andet Svend Hessles¹¹ bog *Samtaler med B* (Hessle, 1999) har jeg valgt den narrative biografiske tilgang. I bogen gennemgår en kvinde, der har levet det meste af sit liv på kontanthjælp og med flere komplekse sociale problemstillinger, med Hessle's egne ord: en frigørelsesproces. Gennem 24 møder med samtalen som centrum, beskrives det, hvorledes B langsomt tager styringen over sin egen fortælling og herigennem frisættes til, at kunne tage styringen over sit eget liv i en anden grad end tidligere.

Den narrative biografiske tilgang er, i videnskabsteoretisk perspektiv, en tilgang der knytter sig tæt til både den hermeneutiske, og den fænomenologiske tradition i og med, at den indeholder elementer herfra. Hvor den hermeneutiske tilgang tilskriver os, at vi har en forforståelse af feltet og dette påvirker vores blik på det, benytter den narrative biografiske tilgang den fænomenologiske helt åbne tilgang til feltet som hjælper (Jacobsen, 2002). Dette projekts fænomenologiske tilgang er beskrevet nærmere i afsnittet omkring videnskabsteori.

Den løbende tolkning og forståelse af vores eget liv, er gennem hele livet under udvikling. Vi skaber en fortælling om vores liv ved, at etablere en række begyndelser og slutninger som markører. Fortællingen bliver en erkendelsesform, hvori vi skaber mening og tolker på livet. Dette præges af vores erfaringer i livet, vores kulturelle kontekst og de sammenhænge vi befinder os i (Horsdal, 1999). Verden er konstant i forandring og i dette perspektiv er vi løbende opmærksomme på, at fortællingerne indeholder en

¹¹ Sven Hessle, f. 1941, Professor i Socialt arbejde, Stockholms Universitet

foreløbighed, hvor der hele tiden skabes nye slutninger, nye forståelser og nye perspektiver, der igen må forhandles og revideres.

Det at dele sin livsfortælling eller fortællingen af episoder i sit liv er vigtigt for mennesket, da mening ikke skabes isoleret men i interaktionen mellem mennesker. (Glavind I. &., 2016) En grundlæggende præmis for at arbejde med denne tilgang er, at alle enkelte fortællinger må opfattes og behandles som unikke. I menneskers livsfortællinger vil der være vendepunkter og dilemmaer der, igennem fortællingen, præsenteres for tilhøreren, det er her muligt at belyse de meningsskabende processer som både det levede liv og det fortalte liv (Jacobsen, 2002).

Med andre ord får forskeren indsigt i det levede liv- livshistorien- gennem det fortalte liv- livsfortællingen (Jacobsen, 2002, s.159).

Bruner skriver om, hvordan der med den narrative vending¹² opstod en ny forståelse af selvet, og at det i disse perspektiver ikke længere kan stå som et isoleret og afgrænset univers, men mere må ses som en dynamisk størrelse der løbende er afhængig af meningsskabende samskabelsesprocesser (Bruner, 1999). Denne nye forståelse skaber spørgsmål til den meget anvendte undersøgelsesmetode, interviewet og nye overvejelser omkring, hvorledes den interviewedes perspektiver påvirkes i konteksten bliver aktuelle. Bruner påpeger endvidere, at opfattelse af selvet er afgørende for vores tilgang til selvbiografien, som i denne opgave omtales som livsfortælling. Mit overordnede spørgsmål til kvinderne er: *Hvad er der sket i dit liv?* Og de må så i deres beretning fremhæve, eller undlade, hvad de vil. Kvinderne vil så danne deres egne fortællinger med forskellige kronologier, begivenheder og hændelser som de centrale nøglepunkter i deres fortælling. Som tidligere nævnt: med nye begyndelser, og nye slutninger. En af kvinderne har et stort fokus på, hvordan hun har oplevet at lykkes i forbindelse med

¹² The narrative turn- I 80'erne blev narrativer i højere grad anerkendt i forskningsmæssig sammenhæng. Dette omtales som the narrative turn eller den narrative vending.

arbejdsmarkedet, men selv valgte det fra. En anden kvinde fortæller om en lang række af mislykkede forsøg på at tage en uddannelse, og en tredje kvinde fremhæver moderskabet, som både hendes redning og store udfordring. Den ene historie er ikke mere sand end den anden, eller mere tragisk eller lykkelig. Det er blot disse fortællinger den enkelte kvinde har valgt at tage ud til at skabe den samlede fortællinger, der i det aktuelle øjeblik udgør hendes "liv" som hun opfatter det i det øjeblik, hvor det fremlægges for modtageren. Som Bruner påpeger er det en del af den løbende meningsskabelse, alle mennesker befinder sig i (Bruner, 1999). I bedste fald kan alle disse meningsskabelser i forskellige kontekster endda blive frisættende, som Sven Hessle beskriver i *Samtaler med B* (Hessle, 1999)

Bruner beskriver dette som konstruktion af *en længdeversion af Selv 'et* (Bruner, 1999, s. s.111). Han fremhæver, at fortællingerne uundgåeligt vil blive udviklingshistorier. De tager form af en lang række mindre historier, der er begivenheder, hændelser, planer der hver især har haft betydning for det større hele, "livet", som det fremstår i beskrivelsen. I arbejdet med livsfortællinger opstår der nemt diskrepans mellem, at man som interviewer og forsker anerkender, at det oplevede liv og beretningerne knyttet hertil er socialt konstruerede, og dermed med et konstruktivistisk afsæt (Järvinen, 2005) og herefter bearbejder materialet i en ramme, hvor det behandles som en fast substans. I Bruners tekst henleder han også opmærksomheden på interviewerens risiko for at blive en del af en "sværm af deltagelser" gennem interviewet (Bruner, 1999, s. s.113). I mødet med kvinderne er det en mulighed, at min tilstedeværelse og min interesse for deres historier er medvirkende til at præge, hvordan udfaldet bliver på denne *længdeversion*. Det kan have haft et andet udfald med en anden modtager, eller en anden kontekst. Jeg har ikke haft mulighed for at skabe rammerne for den frisættende proces som Hessle beskriver, han har oplevet med B. Fokus har i stedet været, at arbejde med de episoder og sammenhænge, kvinderne vælger at italesætte.

2.2.4. Semistruktureret interview i narrativt perspektiv

Det kvalitative interview må betragtes som en meget gammel metode, da mennesket altid har anvendt samtale til, at skaffe sig viden om andre mennesker. Mennesker taler med andre mennesker for at undersøge, hvorledes de oplever verden og hvad deres bevæggrunde for deres ageren mon er. I løbet af nyere tid er den videns producerende samtale blevet systematiseret, formaliseret og videreudviklet som interviews (Brinkmann, 2014, s. s.15).

Der skelnes mellem forskellige former for strukturer i det kvalitative interview, og i dette tilfælde er der valgt det semistrukturerede, fremfor det ustrukturerede og det strukturerede interview. I det semistrukturerede interview skabes muligheden for, at følge et særligt interessant spor, og derigennem udnytte den viden, der løbende genereres under afviklingen af samtalen. Det skaber et spillerum for at forfølge en tråd, der kan have en særlig interesse i forhold til det specifikke emne. Det semistrukturerede interview skaber også en god ramme for at den interviewede kan opleve sig selv som videns producerende (Brinkmann, 2014). Det støtter på den baggrund også godt op om den anerkendende tilgang, indeværende projekt ønsker at have som forskningspraksis.

En definition af det semistrukturerede forskningsinterview lyder: *”det defineres som et interview der har til formål at indhente beskrivelser af den interviewedes livsverden med henblik på at meningsfortolke de beskrevne fænomener”* (Brinkmann, 2014, s. s.39).

I mødet med opgavens målgruppe har det været et gennemgående ønske, at bevare en respekt og anerkendelse af de individuelt oplevede livsverdener, systematisere disse og endeligt, i projektets slutning, analysere på de meningsskabende processer. Dette medfører også, at der kan være divergens mellem beretninger, omhandlende det samme. Det semistrukturerede støtter op om, at samtalen kan bevæge sig i en særlig retning, der er interessant for

informant og interviewer, og vil ikke blive kontrolleret eller efterprøvet i forhold til fakta. I de aktuelle interviews er kvinderne blevet støttet i deres livsfortælling, i forskelligt omfang. En enkelt informant havde selv tilrettelagt rækkefølgen på et stykke papir inden, og talte derfor i 18 minutter uden afbrydelser. De andre kvinder havde i højere grad brug for hjælp, og rakte flere gange ud til interviewer, med spørgsmål som *hvad skal jeg nu fortælle?* og lignende.

På baggrund af at den videnskabsteoretiske position gennem hele projektet, og ved afholdelse af interviewene, er fænomenologisk søges det at komme så tæt på det, der er *oplevet* frem for, hvad der egentlig er sket (Brinkmann, 2014). Dette beskrives yderligere i afsnittet vedrørende videnskabsteoretisk ståsted.

2.2.5. Indgang til feltet

At møde mennesker og tale med dem er en meget anvendelig måde, hvorpå man kan få indblik i deres liv og erfaringer. På trods af at dette, er denne metode meget sent blev anerkendt som en videnskabelig metode (Brinkman & Tanggaard, 2020). I dette tilfælde er vejen til informanterne gået gennem frivilligt arbejde, i det kreative værksted på *Reden* i Aarhus, og her er der etableret kontakt til genstandsfeltet for dette projekt– de udsatte kvinder.

Efter at have knyttet kontakt til lederen på *Reden* med forespørgsel på feltarbejde på indsatsen, og efterfølgende afholdt et møde, hvor vilkårene for projektet blev aftalt, valgte jeg at prioritere tid i felten højt. På baggrund af etiske overvejelser vurderede jeg, at det var vigtigt at kunne nå at etablere en relation til de kvinder, der indgik i projektet. Gennem det kreative værksted ville jeg gerne give noget tilbage til det sted, jeg kom og benyttede mig af. Min interesse i at give noget konkret tilbage har udmøntet sig i et T-shirt projekt på stedet. Her har jeg lavet stempler i linoleum i deres kreative værksted med henblik på, at de selv kan producere og designe T-shirts. På forsiden ses et eksempel på en af disse produkter. Det har været meget meningsgivende, at møde kvinderne på en ligeværdig platform, hvor jeg netop ikke har været

medarbejder, men frivillig deltager i det der foregik i værkstedet. At søge og få viden om undersøgelsesfeltet kan – i bedste fald – medføre, at der skabes et bedre og større rum for andre opfattelser af målgruppen end den stereotype oplevelse af, at denne gruppe mennesker er ofre for systemet eller ofre for manglende disciplin i forhold til eksempelvis misbrug, eller andre livsvalg der vanskeliggør deres liv yderligere. At lave sine egne T-shirts og design, kan desuden have et empowerment baseret perspektiv i forhold til, at opleve at have færdigheder og lykkedes med noget. Det har været nyttigt for mig i forskerrollen, at bestræbe mig på styrke mit eget blik på kvinderne som ligeværdige mennesker gennem et øget kendskab til dem og deres liv, og det har forhåbentligt været en god og styrkende oplevelse for kvinderne at møde mig som frivillig. Dette uanset om de valgte at bidrage til projektet gennem interview eller at lave et konkret produkt, som de selv var herre over udformningen af. Kvinderne er fra feltarbejdets begyndelse blevet oplyst om, med hvilket formål, jeg kom på stedet, samt at det var tidsbegrænset. Det har desuden været af stor vigtighed, at orientere de deltagende kvinder om hvilke forhold, der er omkring anonymisering, mulighed for at trække sit interview tilbage og hvilke sammenhænge deres fortællinger ville blive anvendt. Dette er foregået både mundtligt og skriftligt. Kvinderne har underskrevet et samtykke før interviewet, de har ydermere fået udlevet en lille flyer (se bilag), hvori det stod beskrevet i bullet points, hvad der var de overordnede vilkår omkring deltagelse i projektet. Både samtykke erklæring og flyer er skrevet i et sprog, der er tilpasset målgruppen.

2.2.6. Afvikling af interview

Med henblik på at skabe størst mulig validitet, er der gennem projektet arbejdet med gennemsigtighedsprincippet. Både med henblik på at arbejde med høje etiske standarder, men også for at skabe et godt grundlag for både validering og kritik af projektet (Brinkmann, 2020).

Mødet med kvinderne er foregået på *Reden* i Aarhus. *Reden* er et anonymt være- og rådgivningssted for kvinder. Indsatsen hører under KFUM & K's sociale arbejde. De beskriver selv deres målgruppe, som hovedsageligt danske og grønlandske kvinder. Kvinderne har forskellige problemstillinger såsom misbrug, prostitution, psykiske lidelser, manglende netværk, fysisk sygdom, manglende uddannelse og manglende jobmuligheder. *Reden* arbejder ud fra en skadesreducerende tilgang, og personalet arbejder uden krav om forandring (kfuksa.dk, 2021).

Interviewene er afviklet både på *Reden* og, hvis ønsket af kvinderne, i deres eget hjem. Kvinderne har i forskelligt omfang ønsket at trække sig tilbage i forbindelse med interviewene, og har ofte ønsket at foretage interviewene i mere rolige og private rammer. 2 af de afholdte interviews er derfor afholdt i kvindernes private hjem. Der er i forbindelse med alle interviews lagt vægt på en rolig ramme for dette, og der er derfor brugt væsentligt mere tid sammen med kvinderne, end interviewets varighed. Jeg har i alle tilfælde taget mig tid til at tale med dem, både inden og efter det optagede. I de tilfælde, hvor jeg har været i kvindernes bolig har besøgene været af ca. 1,5 times varighed. I det ene interview klipper jeg en af kvindernes hår, mens hun taler. Dette foregår efter hendes ønske om, at jeg skulle klippe hende og flette hendes hår. Hendes begrundelse var, at det ikke var muligt at komme til frisør under corona nedlukning. Hun kunne bedre slappe af, hvis hun var ved "frisøren", hvor man typisk fortæller om sit liv. Det var været lagt ud til kvinderne selv at tage stilling til, hvordan de ønskede interviewene skulle foregå. De to kvinder, hvor interviewet er afviklet på den sociale indsats har selv valgt, at vi skulle sidde i et tilstødende lokale med lukket dør. Et enkelt interview er foregået uden optagelse med håndskrevne noter, da den pågældende kvinde ved interviewets begyndelse ikke ønskede optagelse alligevel (Dorte).

I alle tilfælde har der været en briefing, hvori kvinderne er blevet orienteret om formålet med interviewet, formålet med projektet, metoden og hvordan de optagede data vil komme i anvendelse (Kvale og Brinkmann, 2015). Det er

også blevet understreget for dem, hvordan deres anonymitet sikres og hvilke muligheder de har for at fortryde deres deltagelse. Ved en sådan briefing trak en af kvinderne hendes samtykke til optagelse, og på den baggrund blev det til et nedskrevet interview. Efter hvert interview har der desuden været en "de-briefing", hvor den interviewede har haft mulighed for at fortælle, hvordan det var at genbesøge episoder i deres livsfortælling. Her har der været mulighed for at spørge informanten om vedkommende har tilføjelser, eller kommentarer til interviewet.

I dette tilfælde er interviewene primært deskriptive, og anvendes til at udforske og kortlægge kvindernes fortællinger og deres liv (Kvale, 2015). På den baggrund har det ikke været en styret proces med interviewguide, men et løst oplæg, med en opfordring til de interviewede om at fortælle om deres liv. Det har, som nævnt tidligere, været ønsket at holde processen transparent, både for kvinderne der deltog og for den efterfølgende læser af projektet. Dette ønske har to årsager, i relation til kvinderne er det med begrundelse i etiske overvejelser og i relation til projektet som helhed, er det med henblik på validitet.

Den induktive tilgang er valgt på baggrund af den åbne og undersøgende form, som det narrative interview ligger op til. Processen består i at observere, i dette tilfælde lytte, til en række tilfælde, her fortællinger, for så at udlede på baggrund af dette (Kvale, 2015). Anvendelse af den induktive metode medfører, at der generaliseres på baggrund af det indsamlede materiale (Brinkman & Tanggaard, 2020), hvilket også vil være fremgangsmåden i dette projekt.

2.2.7. Interview med udsatte grupper

Det er en vanskelig disciplin, at etablere den nødvendige relation og opbygge fortrolighed med målgruppen samtidig med, at man overholder høje etiske standarder og får det fornødne kendskab til personernes liv og oplevelser. Jeg har i mødet med den enkelte informant forsøgt at etablere en relation, der

gjorde det muligt for mig at interviewe dem, og optage vores samtaler med henblik på efterfølgende transskribering. Jeg har været bevidst om at bevare den professionelle tilgang, og samtidig skabe en vis mængde tryghed i relationen. Kvinderne på *Reden*, har fra starten taget godt i mod mig, men det har også været tydeligt, at de har haft behov for at møde mig flere gange, før de begyndte at tale med mig om andet end praktiske ting. Der er mange dilemmaer forbundet med at interviewe denne målgruppe, og gøre sin entre på deres værested, der bør være et trygt rum for dem. Der er overvejelser forbundet med, hvorvidt de er indforstået med rammen for samtalen og hvorvidt det er i deres interesse at deltage i den planlagte forskning. Disse betragtninger kan være på baggrund af mulige psykiatriske udfordringer, et liv med mange svigt eller rusmiddelproblematikker. Dette er beskrevet i afsnittet om etiske dilemmaer på feltet, hvori der også følger en beskrivelse af de etiske rammer for hvert enkelt interview, og de generelle observationer.

Min metode i feltet har været at tilgå kvinderne i deres egen selvvalgte arena, på værestedet. Jeg er i opstarten af feltarbejdet blevet tilknyttet værestedets medarbejder i det kreative værksted, og har gennem denne gatekeeper (Müller M. A., 2020) kunnet etablere en vis troværdighed. Tilgangen med at have en indgang til feltet gennem en person, der allerede er kendt i miljøet er en måde at etablere "hurtig tillid" på.

Min platform for kontakt og samtale var, at mødes i det kreative fællesrum hver mandag mellem kl. 16 og 18, samt efterfølgende deltagelse i aftensmåltidet. Målgruppen kan være vanskelig at etablere en relation til, og på den baggrund har jeg valgt at lave mit feltarbejde over et langt tidsrum. Formålet med dette har været at skabe bedre grobund for fortrolighed, og blive en velkendt figur på stedet. Med udgangspunkt i, at det kvalitative interview er en særlig form for kommunikation har jeg ønsket mig, at tilvejebringe en naturlighed i at kvinderne kunne indvie mig i, hvorledes deres liv har formet sig. Ved at definere interviewet og formen på denne måde

pointeres den fundamentale kontrast til det interview, der har på baggrund af en lang række spørgsmål, opsamler viden (Glavind I. B., 2005).

Gennem denne position er det bedst mulige afsæt for det narrative interview tilvejebragt. Den semi-strukturerede platform blev her etableret i håb om at kunne flytte oplevelsen fra at blive interviewet, til en mere hverdagspræget samtale. Når jeg, som den narrative interviewer, har åbnet op for en fortælling gennem et i forvejen konstrueret spørgsmål, er det herefter den væsentligste opgave at lytte, og undlade at afbryde (Brinkmann, 2014). Jeg har efterspurgt fortællingerne direkte, og har spurgt kvinderne om de vil fortælle mig, deres livshistorier. Interviewet er sat op som en formel samtale, da det er optaget på min telefon, og jeg har på den baggrund rammesat, at det ikke drejer sig om en løs samtale, men en mere formel opsamling af data. Herudover har udlevering og underskrift af samtykke erklæring og flyer, understøttet at dette ikke var en privat samtale.

2.2.8. Transskribering

Alle de optagede interviews er transskriberede og kan findes i bilag.

De dele af interviewene, der er anvendt som citater i opgaven er transskriberet i løbet af opgavens fremkomst. Disse dele er derfor transskriberet indenfor et kort tidsrum efter interviewet er afholdt – det øvrige er transskriberet af en assistent, i perioden op til aflevering af projektet. Der er fordele forbundet med at transskribere kort tid efter et afholdt interview, som foretaget i dette tilfælde. Dels kan man stadig huske detaljer der kun antydningvist er på optagelsen, såsom variationer i stemmeførelsen eller kropslig ageren. Dette fordrer også at det er samme person, der foretager henholdsvis både interviews og transskribering (Tanggaard og Brinkmann, 2015). Der er flere gange i analyserne beskrivelser, hvoraf det eksempelvis fremgår, at kvinden ser vred ud eller laver fagter med armene. Dette er fremkommet ved at interviewer har aflyttet optagelserne og genkaldt sig, hvilke kropslige udtryk der knyttede sig til fortællingen. Interviewene er gengivet ordret, med øhhh..

hmmm.. suk, udbrud og uafsluttede sætninger. Pauser er markeret med (....). I transskriberingsprocessen opstår valg om eksempelvis, hvor komma og punktum skal sættes og dette bør også forstås som en form for indflydelse på eller manipulation af teksten.

2.3 Ethiske og kritiske overvejelser

På baggrund af projektets sårbare genstandsfelt har det været med særlig omhu, at de etiske overvejelser er foregået. Kvinderne på *Reden* er i sårbare positioner på flere planer i deres liv, og det har derfor været vigtigt at fastholde, et velreflekteret og gennemgående etisk niveau i tilgangen til kvinderne. Dette både i forbindelse med omgangen med kvinderne på stedet, og den efterfølgende behandling af deres mange informationer og fortællinger. *Reden* er etableret som et fristed for kvinderne, og må forblive et sikkert og trygt sted at opholde sig for dem. Som følgende citat beskriver er det afgørende, at lade forskningsetik spille en stor rolle i projektet.

"Ethics in research refers to the determination of right and wrong and defines what actions are or are not legitimate (Neuman. 2003, 116-119; Sobocan et al. 2018). Research ethics is embodied in principles or codes that provide guidance to researchers, but ethical conduct ultimately depends on the individual researcher (Neuman. 2003, 116-119; Sobocan et al. 2018) (Müller M. A., 2020)

I ethvert projekts første overvejelser bør de etiske overvejelser være et centralt element. Når persongruppen der anvendes som informanter, er personer der kan være sårbare i forhold til misbrug, psykisk sygdom, historik med svigt og andet er det særligt afgørende, at tage disse vilkår i betragtning og designe projektet, så det i videst mulige omfang kan tilgodese dette (Müller M. A., 2020).

Projektet er påvirket af en utilitaristisk vinkel, da det har været et bagvedliggende håb og en antagelse, at den vinkel som det antager på emnet,

kan have en afsmittende effekt i relation til socialt arbejde, med henblik på at skabe et større rum for forståelse, og plads til nye vinkler på indsatser for målgruppen. Som beskrevet i det indledende kapitel er forskningen på området langt fra omfattende, og kvinder udgør samtidigt med dette aktuelt en stigende del af udsatte gruppen. I dette perspektiv er det vigtigt, at vurdere om undersøgelsen kan have en relevans og et vist udbytte, for det valgte genstandsfelt. Det bør også vurderes, hvem der vil profitere af undersøgelsen samt i hvilket omfang. Det er også væsentligt at vurdere, hvilke mulige negative effekter der kan forekomme for de personer, der deltager (Carlsen, 2018). Kvinderne der har deltaget i projektet kan muligvis opleve en positiv følelse af at blive hørt og taget alvorligt med deres deltagelse, men kan også opleve at føle sig udnyttet og udstillet. Dette er forsøgt imødegået, gennem grundig oplysning til kvinderne om projektets formål og anvendelse.

Løgstrups tanker i *Den Etiske Fordring* understøtter ideen om, at man i mødet med et andet menneske holder dets liv i hånden. Derfor bør man i mødet være meget omhyggelig med, hvorledes man agerer eller ikke agerer (Løgstrup, 2010). Løgstrup arbejder i værket blandt andet med tanker omkring, hvornår det er rimeligt at gribe ind i andres liv, og hvornår det ikke er.

Af den elementære afhængighed og umiddelbare magt udspringer fordringen om at tage vare på det af den andens liv, der er afhængigt af én, og som man har i sin magt, idet det dog ud fra den samme fordring er udelukket, at varetagelsen nogensinde kan bestå i for den andens skyld at tage hans selvstændighed fra ham. Ansvar for den anden kan aldrig bestå i at overtage hans ansvar (Løgstrup, 2010, s. 39).

Løgstrup beskriver i det ovenstående citat, hvorledes det er vigtigt at tage omhyggeligt vare på *det af den andens liv, der er i ens magt*. I dette tilfælde er det anvendt som en understregelse af vigtigheden i, at etablere klare rammer omkring projektet, for de kvinder som projektets empiri hentes hos. Dette beskrives yderligere i afsnittet omkring indgang til feltet.

Det er ikke min vurdering, at de interviewede kvinder har umiddelbar stor gavn af projektet. Som tidligere nævnt kan de profitere kort af interessen for dem og deres liv, men vejen fra projektet til platformen for praksis kan syne lang. Med henblik på at støtte op om, at kvinderne har udbytte af projektet på den kortere bane, har jeg gennem min kontakt med kvinderne været omhyggelig med, at vise min interesse for dem i andre sammenhænge end den, at de var genstand for en undersøgelse.

2.3.1. Asymmetri i magtforhold

Det har været et centralt punkt i undersøgelsesperioden, at tage højde for asymmetriske magtforhold, samt muligheden for at efterlade informanterne med en følelse af svigt på baggrund af en etableret relation, der efterfølgende brydes ved undersøgelsens afslutning. Dette er forsøgt imødekommet ved at udvise stor transparens omkring projektets formål og varighed.

Tilgangen til feltet som frivillig medarbejder på en ugentlig dag i det kreative værksted har gjort, at jeg har kunnet undgå at have autoritet på stedet, men for eksempel har bedt om lov til at låne en nøgle til toilettet, hvis det blev nødvendigt. Ellis anvender begrebet "relationel etik" og belyser gennem dette begreb, hvorledes relationen mellem forsker og den udforskede vender omvendt, da det traditionelt set er forskeren der har viden og den socialt udsatte der ikke har, men det i feltarbejdet forholder sig omvendt (Brinkman & Tanggaard, 2020, s. s.210). Jeg har søgt at styrke denne, ifølge Ellis allerede eksisterende, udligning af asymmetrien med ikke at bære nøgle, eller i øvrigt være bærer af de privilegier en medarbejder har på Reden.

Jeg har været bevidst om at gennem italesættelsen af kvindernes udsathed, kan projektet forstærke de undertrykkende mekanismer i samfundet. Gennem forskerens tilstedeværelse i feltet skabes en opmærksomhed på, at disse kvinders vilkår er særligt vanskelige, og værd at undersøge nærmere. Det efterfølgende spørgsmål vil så være, om dette fokus ikke kan styrke deres følelse af, at være ekskluderet af samfundet og dermed styrke deres faktiske

eksklusion? Her har jeg ladet pligtetikken (Carlsen, 2018) været styrende og valgt at antage, at det vil komme målgruppen til nytte at skabe en belysning og en italesættelse af deres subjektive livsfortællinger. Det antages ikke som muligt at bedre vilkårene for udsatte kvinder, uden også at have den fornødne baggrund og viden for at kvalificere samtalen om dette.

I indledningen beskrives det, hvorledes det Baumanske *mis-meeting* opstår, men ikke hvordan det ikke opstår. Gennem de ovenstående grundige etiske overvejelser i indgangen til feltet har jeg forsøgt at skabe et afsæt for, at mit møde med kvinderne ikke skal blive et *mis-meeting*.

2.3.2. Fænomenologi i et etisk perspektiv

Nogle af fænomenologiens nøglebegreber er livsverden og intentionalitet. Disse er fremhævet i dette afsnit omhandlende etik, da den fænomenologiske tilgang har været med til at støtte op om den etiske tilgang i projektet. Disse to begreber har været særligt understøttende for projektets tilgang og er også nærmere beskrevet i afsnittet om fænomenologi.

Begrebet intentionalitet tager udgangspunkt i det, der også beskrives som førstepersonsperspektivet. Her anerkendes det at subjektet former, hvad det erfarer og erkender. Begrebet binder sig til livsverden begrebet, der også tager udgangspunkt i det oplevede liv, det subjektive liv (Jacobsen H. M.-R., 2012). Med disse to centrale fænomenologiske begreber som ledetråde, har projektets udgangspunkt og problemstilling været, at undersøge udsatte kvinders livsverdener. Dette uden at have et højere formål i form af, at skulle etablere hjælp eller indsatser for disse kvinder, uanset om dette måtte skønnes nødvendigt. Denne tilgang har medført etiske "komplikationer", da den strider imod værdi 4 i socialrådgivernes professionsetik:

Socialrådgiveren har i kraft af sin professionelle kompetence og sin kontakt med udsatte og sårbare grupper et særligt ansvar for at vise omsorg og

forebygge, modvirke og afhjælpe, at borgeren lider social nød
(socialraadgiverne.dk).

Gennem projektet har jeg flere gange kunnet mærke denne indre kalden på handling, der i vidt omfang præger min oprindelige profession. Den fænomenologiske tilgang skaber ikke noget rum for handling, men rum for accept af den fortælling der er aktuel for kvinderne, og lader den stå uimodsagt og sætter en parentes omkring det normative og de forforståelser der måtte være, omkring det gode liv. Dette dilemma har dog også været medhjælpende i relation til at sikre, at have etikken i baghovedet gennem hele projektet. Det har løbende har skabt grobund for indre drøftelse omkring, at tilsidesætte socialrådgiverprofessionen til fordel for forskeren, med det højere formål, at belyse den udsatte kvindes livsverden.

2.3.3. Kritik af interview

Interview som forskningsform er diskuteret og har været genstand for kritik. Et af de rejste spørgsmål har været, hvorledes den viden man får ud af et interview, kan betragtes som forskningsrelevant viden? I dette speciale argumenteres der for, at interview formen tilfører projektet væsentlig viden. Dette forstået på den måde, at det ønskes at få et indblik i informantens oplevelse og forståelse af egen livsverden. Denne oplevelse og forståelse kan næppe overleveres i nogen bedre form end interviewet, eller i samtalen om man vil. Begrebet objektiv viden bliver hermed forkastet, og erstattes af den fænomenologiske tilgang, der er udforskende, undersøgende og tillægger "subjektiv viden" stor værdi.

En anden kritisk vinkel på det kvalitative interview i forskningsøjemed er, at designet af interviewspørgsmål inviterer informanten til at tage stilling til en dagsorden, som måske ikke er aktuel eller overhovedet tilstedeværende for vedkommende (Brinkmann, 2014). I anerkendelse af denne problematik har der i spørgsmålsdesignet været en stor opmærksomhed på, hvordan italesættelsen af problematikker kan påvirke informanten, og hermed også

informantens svar på spørgsmålet. I afsnittet narrativ biografisk tilgang er dette også beskrevet og benævnt, gennem Bruner's begreb "sværm af deltagelser", hvor han belyser den påvirkning informanten udsættes for af interviewer. Som en del af samme problematik er det også væsentligt at tage i betragtning at et interview, hvori asymmetriske magtforhold belyses kan medføre en større opmærksomhed på disse forhold hos informanten. Af den vej kan det stimulere yderligere oplevelse af marginalisering, og stigmatisering for gruppen. Italesættelsen og skabelsen af narrativerne omkring emnet, kan virke styrkende på problematikken. Dette berøres også i det tidligere afsnit, hvor det tages op i relation til informanternes oplevelse af deres egne vilkår.

I projektet er der anvendt en lang række citater fra informanterne, som illustrationer eller underbygning af bestemte temaer. Disse citater står sammen med det spørgsmål, der har foranlediget citatet i de tilfælde hvor der er en direkte sammenhæng. Dette er en måde at fastholde den kontekstuelle sammenhæng som citatet er fremkommet i. Kvalitative paradigmer bygger netop på et begreb om kontekstualitet, som det bærende. Hvis det tages ud af konteksten er teksten ikke længere, hvad den var (Brinkmann, 2014). Dette berøres yderligere i afsnittet om analysestrategi.

I relation til det ovenstående afsnit, der behandler interviews med udsatte grupper, er det også relevant at berøre, at disse mennesker har en vanskelig og sårbar position i deres liv muligvis kan opleve den forskningsmæssige interesse i deres liv, som endnu en krænkelse af deres rettigheder, i form af krænkelse af deres privatliv. Dette underbygges yderligere af Judith Butler¹³'s udsagn, om målgruppens perspektiv fra 2002: *Physical and mental harm, discomfort, danger and unreasonable disruption in their daily lives and unwarranted intrusion into their privacy* (Müller M. A., 2020).

¹³ Judith Butler (1956-), Amerikansk post-strukturalistisk filosof, sociolog og queer teoretiker. Hun er meget inspireret af Foucault og Simone de Beauvoir

2.4. Analysemetode

I processen med at bearbejde den indhentede empiri, har første skridt været mange gentagne gennemlytninger af kvindernes beretninger. Brudstykker af fortællingerne er transskriberet, og gennemlyttet igen og igen for at få en oplevelse af helheden (Kvale, 2015). Gennem disse gennemlytninger er der løbende taget notater, opfanget og registeret kropslige signaler såsom host, pust, rykken på stole og lignende. Herefter er det forsøgt at få øje på sammenhænge og gennemgående tematikker gennem systematiske processer. Et af værktøjerne til at etablere disse systemer, har været at lave store plancher med overskrifter, der angav mulige temaer og derefter nedfælde citater fra interviewene og kategorisere. Kategoriseringen er foretaget i farvekodninger og visuelle stilladser (se bilag). Herefter er de centrale temaer udvalgt. Temaerne er valgt både på baggrund af deres hyppige fremkomst i de afholdte interviews og samtaler, og på baggrund af mængden af sammenfald på tværs af interviewene i analyseprocessen. I processen tegnede der sig et billede af, at værdig/ikke værdig ikke var et særskilt tema, men et tema der løb som en snor gennem de andre tematikker, dog i forskellige forklædninger. Som udgangspunkt var det ikke planlagt med fokus på moderrollen som tema, om end jeg, at dette typisk var kvindernes første indgang til mig som den nye frivillige i det kreative værksted: har du børn? Og jeg på den baggrund kunne antage, at det var et væsentligt tema for dem i mødet med andre (kvinder?). Temaerne vil blive beskrevet, udfoldet og belyst yderligere, i det efterfølgende analyseafsnit.

Der er i arbejdet anvendt flere forskellige modeller for at finde de rette tematikker og analyse værktøjer. Den følgende tabel er et eksempel på, hvorledes processen er systematiseret.

Meningskondensering opstår som et led i meningsfortolkning, hvor de aflyttede og transskriberede interview nu skal kodes og tematiseres. I en fænomenologisk tilgang til meningskondenserende processer, er dette et vigtigt værktøj, der skaffer sig adgang til de interviewedes begrebsverden og

sprogbrug på systematisk vis. I fænomenologisk tradition må forskerens egne antagelser sættes i baggrunden fortællerens, i dette tilfælde kvindernes, beskrivelser bliver de altoverskyggende. Kodningen tjener det overordnede formål, at støtte op om processen i relation til at se sammenfald og mønstre i kvindernes fortællinger (Kvale, 2015) og støtter desuden op om den induktive tilgang, hvor det afdækkes om der er sammenfald/gentagelser, der kan danne grundlag for antagelser om sammenhænge.

Projektet ville i sit oprindelige udgangspunkt beskæftige sig med udsatte borgeres møde med staten, men efter de første interviews blev afholdt viste det sig at værdighed var et overordnet fund og at moderskabet indtog en stor rolle i kvindernes fortællinger. Projektet blev her yderligere "kønnet".

Nedenstående skema er et eksempel på, hvorledes der er arbejdet systematisk med det indsamlede data. Se evt. også bilag.

Citat	Meningskondensering	Tematisering
<i>Men det var også hårdt at blive mor fordi...(trækker vejret dybt ind)... lige pludselig kunne man se, hvor lille man havde været når man var blevet... ja... gjort fortræd.. eller svigtet...eller glemt. Så.. så..det at blive mor. Det gjorde jo at jeg blev nødt til at... det har</i>	Kvinden vender et meget vanskeligt (kaos) narrativ fra noget svært der vækker tanker om en svær barndom til et restituerende narrativ. Trøst- det hele endte jo godt alligevel	At være værdig gennem moderrollen

<i>hjulpet mig til at bearbejde min barndom. Finde fred med den. Og.. og.. det det gode jeg gør for xxxxx det, gør jeg egentlig også for mig selv. Altså det er ikke for sent at få en lykkelig barndom.</i>		
<i>" var ikke så meget mors eller fars pige. Jeg var mega meget mormors pige. Jeg var derovre hver sommer (i Hellerup) og så til jul og besøge hende. De bedste barndoms minder dem har jeg derovre fra. (...) om sommeren var mig og mormor altid på stranden sammen. Så når vi kom hjem så havde min mor frokost klar til os. Og om vinteren der... vi var altid i tivoli lige når jeg kom. Altså, så var vi</i>	Kvinden fortæller at hun ikke havde det så godt med nogle af sine forældre men at hendes højdepunkter i barndommen var to årlige besøg hos mormor.	At være værdig gennem relation Fortælling om at have haft noget idyllisk i sit liv. Juleudstilling i tivoli. Stranden med mormor- efterfølgende frokost.

<i>inde og se juleudstilling inde i Tivoli."</i>		
<i>"Hun har jo kanaliseret en hel masse angst over i mig om at verden var ond og verden var farlig og det var ikke nemt.. altså hvad hedder det.. man skulle passe på og man kunne ikke stole på nogen. Og det var bedst bare og være sig selv og være i sin egen boble og sådan noget"</i>	Kvinden fortæller om hvordan hendes mor har påvirket hende og beskriver hvordan moderen må have haft de samme problemer som hun har "kanaliseret" over i kvinden. Beskrivelsen omkring at få "kanaliseret angst over"	At være værdig i mødet med staten

Litteraturen omkring narrativ forskning tilbyder ikke nogen opskrifter på, hvorledes de korte narrativer bedst kan analyseres. Det ses som en præmis at analyseramme og fremgangsmåde må konstrueres fra gang til gang, ud fra den kontekst der er for undersøgelsen (Glavind, 2016). Ovenstående model har til formål, at støtte op om både tematiseringen og analysen af de bagvedliggende, meningsskabende processer.

Kvalitativ metode ligger op til en induktiv tilgang til arbejdet med de frembragte data, og på trods af en ringe generaliserbarhed (ekstern validitet) er det muligt at skabe et validt grundlag for undersøgelsen, der omhandler afdækning af livsverdener. Gennem interviews og kontakt med kvinderne etableres et udgangspunkt for, at kunne kode deres narrativer og en efterfølgende analyseproces kan påbegyndes med udvikling af teorier, eller- som i dette tilfælde- anvendelse af, allerede eksisterende teorier (Brinkmann, 2020).

Projektet har bestræbt sig på, at have en kontinuerlig procesvalidering. Her er taget udgangspunkt i en række løbende valideringsspørgsmål i relation til: tematisering, design, interview, transskription, analyse, validering og det endelige projekts konklusioner (Kvale,2015). De nævnte valideringsspørgsmål er løbende blevet behandlet i de dertilhørende afsnit, og her igennem er der sket en kontinuerlig vurdering af projektets validitet. Dette er yderligere fremhævet med en høj grad af gennemsigtighed på de enkelte processer i løbet af projektet, og i den efterfølgende beskrivelse af processerne.

2.4.1. Udvælgelse af informanter

Med henblik på at indsamle empiri til projektet, er der afholdt interviews med 4 kvinder, der alle kan gå under betegnelsen socialt udsatte.

Gældende for alle kvinderne:

De er brugere af sociale indsatser for socialt udsatte kvinder.

De har været mindst 7 år uden for arbejdsmarkedet

- 2 af de interviewede kvinder er eller har været på førtidspension, 1 er på ressourceforløb, 1 er i fleksjob 9 timer ugentligt.

3 af kvinderne har beskrevet, at de har haft / har misbrug.

De har alle 4 efter eget udsagn været i kontakt med psykiatrien / været i misbrugsbehandling.

Kvinderne er alle blevet kontaktet personligt af interviewer, og alle interviews er afholdt ved personlig tilstedeværelse af begge parter. Kvinderne er vurderet til at tilhøre målgruppen, dels på baggrund af deres kontakt til *Reden* der er målrettet denne gruppe, men også på baggrund af min egen vurdering i relation til kompleksiteten af deres problemstillinger.

2.4.2. Præsentation af fortællerne:

I det følgende afsnit præsenteres de kvinder der har leveret deres fortællinger til projektet. Kvinderne har generøst givet deres historier til projektet. Af respekt for kvinderne og med henblik på at give læseren mulighed for at opnå et klarere blik ind i deres livsverdener, personificeres de yderligere gennem den nedenstående beskrivelse. Den sparsomme personbeskrivelse har til formål at give et udtryk af rammerne for deres liv og deres umiddelbare fremtoning uden at gå på kompromis med anonymiseringen. De navne kvinderne bærer er opdigtede.

Karen

Karen er en ældre kvinde (76 år), der hyppigt ses i gadebilledet i indre by i Aarhus. Hun er bemærkelsesværdig blandt andet på baggrund af hendes påklædning, der falder i øjnene. Hun har egen bolig, og fortæller at hun har lidt vanskeligt ved at holde orden der, da hun er samler. På værestedet er hun et kendt ansigt, og hun kommer her næsten dagligt. Hun opholder sig på stedet for at snakke med de andre kvinder og medarbejderne, få sig et hvil på stedets fatboy og hun bliver altid og spiser aftensmad. Hun har nogle gange følgeskab af en af sine voksne døtre. 3 ud af Karens 4 døtre benytter også tilbuddet, både sammen med deres mor eller hver for sig. Hun er mor til 4 voksne kvinder og været førtidspensionist, før hun blev folkepensionist.

Mia

Mia er en yngre kvinde (30 år). Hun har et meget langt kastanjefarvet hår, som hun er stolt af og selv beskriver som det pæneste af hende. Interviewet foretages i hendes hjem, hvor hun insisterer på at få klippet sine spidser og håret flettet i to lange franske fletninger. Her bor hendes overvægtige kat Mini også. Mia kæmper også med vægten og nærmer sig nu de 150 kg, dette bekymrer hende en del. Hun har været overvægtig siden hun var barn. Ensomhed er et stort problem for hende og hun beskriver, at hun altid har

været meget isoleret. Hun vil gerne møde kærligheden, og bruger forskellige dating apps til at møde afrikanske mænd på. Her har hun haft både gode og dårlige oplevelser. Hun er godkendt til fleksjob og har i øjeblikket et arbejde 9 timer om ugen. Mia flyttede i en to-værelses lejlighed efteråret 2020 efter at have boet på bosted i mange år og er glad for at bo selv. Hun modtager bostøtte fra sit tidligere bosted.

Signe

Signe er en kvinde (46 år), der bor meget tæt på Reden. Hun har et hjemmeboende barn på 7 år. Hun har haft en omtumlet opvækst med bopæl både hos sin mor og far og på anbringelsessteder. Hendes datter har været i aflastningsfamilie, men i øjeblikket forsøger de at klare sig uden. Kvinden foretrækker, at interviewet afholdes hjemme hos hende. Hun holder afstand til de andre kvinder på indsatsen, da hun synes de minder hende for meget om ting, hun har oplevet tidligere i sit liv. Hun fortæller at hun har det dobbelt med at komme på Reden, det er både meget velkendt og trygt, men hun føler også at hun er for velfungerende til stedet. Signe foretrækker kun, at benytte sig af tilbuddet om medarbejder-kontakt. Hun er optaget af at give hendes datter en barndom, der er bedre end hendes egen og synes, det er svært at ønske noget for sig selv eller have drømme for fremtiden. Hun er førtidspensionist.

Dorte

Dorte er en kvinde der umiddelbart fremstår som en del yngre end hun er (35 år). Hun har et piget ansigt og har sit hår farvet i forskellige lyserøde og lilla nuancer og hendes tøj matcher tit hendes hår. Hun går meget op i sit udseende, og fremstår derfor velplejet og i pænt tøj. Hun kommer på værestedet for at vaske sit tøj, modtage de gratis kosmetikprodukter fra

Normal, ryge hash sammen med de andre kvinder og spise aftensmad. Hun er daglig bruger og kan godt lide at tale med flere af de andre kvinder, som hun betragter som hendes veninder. Når hun taler med dem er det tydeligt, at de kender hinanden godt, og at de har mange fælles bekendte og mange oplevelser i gadelivet til fælles. Hun har været i gang med flere uddannelser, som hun fortæller medarbejderne om og fortæller også, at hun har gået på universitet. Hun er på ressourceforløb. Dortes humør kan svinge meget. Hun fortæller selv at hun har en masse diagnoser, men ikke interesserer sig så meget for hvad de er. Hun vil gerne bare have lov til at være Dorte.

Kvinderne har gennem deres fortællinger selv udvalgt, hvilke historier de vil fremhæve som dele af deres livsbiografi. Som en af kvinderne (Dorte) bemærkede til mig, kan det ikke lade sig gøre at fortælle et liv. Og som tidligere benævnt i afsnittet fokus på korte narrativer i store perspektiver beskriver Bruner denne proces som sekventialitet, en proces hvor menneskets udvælger sekvenser af det oplevede og fortalte liv og præsenterer disse sekvenser for tilhøreren. I denne analyse del træder de udvalgte mønstre i kvindernes fortællinger frem, og temaerne sættes i spil i relation til litteratur og teori med henblik på, at besvare problemformuleringen.

Kapitel 3 Analyse

Fortællingen i denne kontekst er en overordnet livshistorie der, udover det lineære forløb, også er konstrueret af en lang række delfortællinger med forskellige skelsættende begivenheder. En del af disse begivenheder opleves af fortælleren som skelsættende, og bliver en slags vendepunkter i deres oplevede liv. Den fortælling, der udgør deres livshistorie brydes op i mindre fortællinger, der kan være sammenkædede begivenheder eller rumme fortællinger om forandring, brud eller begivenheder, der har været vendepunkter for kvinderne (Glavind, 2016).

Analysen vil tematisere disse fortællinger med værdighed, som det gennemgående tema. Undertemaerne til denne overskrift vil være:

Alternative livsvalg

Præstationer/relationer

At være moder

Mødet med staten

Værdighedsbegrebet

I opgavens analyse arbejdes der med værdighedsbegrebet, da alle kvindernes fortællinger kredser herom. Begrebet har historisk oprindelse og tematikken omkring, hvem der var og er værdig eller ikke værdig til at modtage hjælp (og på hvilket niveau) er blevet drøftet siden før 1500-tallet. Temaet er opstået i relation til, at vurdere hvem der var berettiget til at få hjælp, og i hvilket omfang personer selv var skyld i deres situation. Drøftelserne omkring fordelingen af hjælp, er foregået hovedsageligt blandt borgerskabet. Der var også en drøftelse mellem katolicismen der mente at, det var naturligt at hjælpe de der led nød og den protestantiske kirke, der på det tidspunkt anså hjælpen for unaturlig (Kirkebæk, 2009). Det interessante ved dette moralske kriterie, at vurdere i hvor høj grad vores medmennesker har gjort sig fortjent til hjælp, er at det tilsyneladende er ensartet på tværs af lande og kulturer. På den baggrund kan det vurderes det til, at have evolutionære rødder. Der er lavet fem værdighedskriterier (van Oorshoot 2000¹⁴) baseret på litteratur gennemgang, og den moralske vurdering af vores medmennesker baserer sig ofte på følgende:

1. Kontrol: er det selvforskyldt? (jo mere uforskyldt, des større værdighed)
2. Behov: er der brug for hjælp? (jo mere, des større værdighed)

¹⁴ Wim van Oorshoot, Belgisk Professor of Social Policy, Leuven University. Har publiceret en del omkring welfare and deservingness

3. Identitet: ligner han/hun mig? (jo mere delt identitet, des større værdighed)
4. Attitude: Modtages der med rette attitude? (jo større taknemlighed, des større værdighed)
5. Gensidighed: Har modtager hjulpet mig eller min gruppe? (Jo mere gensidighed, jo større værdighed).

Værdighedskriterierne antages at stamme fra, da mennesket levede i mindre grupper med henblik på øgede chancer for overlevelse. (Larsen., 2015, s. s.164)

Disse værdighedsbegreber anvendes i dette projekt til at forklare, hvordan der i kvindernes narrativer opstår en lang række episoder med meningsskabende forklaringer på, hvorfor de har haft behov for hjælp på et givent tidspunkt (kontrol/behov), hvor taknemlige de er for at leve i en Danmark (attitude) og hvordan de har klaret sig i relation til uddannelse (identitet).

De tre narrative idealtyper

Gennem analysen af kvindernes temaer vil den amerikanske sociolog Arthur W. Franks¹⁵ tre narrative typer blive taget i brug. Frank arbejder med de tre narrative idealtyper, hvor den første er restitutionsnarrativet. Her er fortællingen fremtidsorienteret, det er en fortælling om at vende tilbage igen og have "klaret" den. Denne type narrativ repræsenterer det moderne syn på lidelse, hvor målet er at overvinde det for at genfinde harmonien. Anden idealtipe er kaosnarrativet, der rummer meget mere håbløshed og manglende udsigt til bedring af situationen. Kaosnarrativet kan forekomme som et anti-narrativ, da det ikke nødvendigvis forbinder sammenhængende sekvenser over tid. Det kan forekomme ureflekteret og meget akut. Stilheder i fortællinger eller åndeløs, hurtig fortælling uden narrativ orden kan også være et billede på

¹⁵ Arthur w. Frank., Professor emeritus department of Sociology, University of Calgary. Forfatter til *The wounded storyteller*, der omhandler narrativer i relation til sygdom. Her stammer de tre idealtyper fra.

kaosnarrativet. Kroppen optræder ofte i kaosnarrativet, bliver også kaotisk og kan være afkoblet fra selvet.

Det tredje narrativ er det der på engelsk kaldes *questnarrative* og oversættes på dansk til indsigtsnarrativ. Det er det narrativ der lader helten gå ud og søge (quest) efter en transformation. Indsigtsnarrativet tilbyder fortælleren en rolle som helten i sin egen historie der søger mening (Glavind, 2016).

3.1. Analyse del 1 – At være værdig gennem at "være noget"

I det følgende afsnit vil det blive belyst, hvorledes socialt udsatte kvinder i deres livsfortællinger nedtoner deres liv med sociale problemer såsom psykisk sygdom, prostitution, sindslidelse og massive svigt gennem opvæksten for at fremhæve det normale livsforløb. Disse bestræbelser på at lade "normaliteten og succeserne sejre" ses også i Anne Breumlund og Inger Bruun Hansens forskning omkring sindslidendes narrativer (Glavind, 2016) og beskrives i afsnittet udsattes fortællinger i nærværende projekt. Gennem den tidligere beskrevne analysemetode til meningskondensering, genbesøger vi en række delfortællinger i kvindernes livsfortællinger, med blikket rettet mod narrativerne om at være værdig. Værdighedsbegrebet opstår i forskellige konstellationer, og vil blive struktureret gennem overskrifterne på afsnittene.

3.1.2 At være værdig gennem alternative livsvalg

Karen har været i lære som porcelænsmaler på den kongelige fabrik som porcelænsmaler og fortæller, hvordan hun efter nogle år i lære sprang fra sin uddannelse:

.. der blev jeg udlært i 3 år og var i mellemtiden kommet med i gang med et kursus.. hvad hedder det.. en tegne uddannelse, de havde arrangeret. En tegneundervisning som fabrikken lavede, hvor vi kom ud og tegnede på frihånd. Vi tegnede både planter og vi tegnede dyr fra zoologisk have og de gav mig præmier undervejs og sagde, jeg var meget god og dygtig og det endte så med, at de forfremmede mig til at blive unikamaler, efter jeg havde været der de tre års læretid. Men da havde jeg allerede andre planer, fordi jeg

kunne ikke lide at sidde inde på en fabrik og se solen stige og gå ned igen uden at jeg var en del af naturen så jeg sagde at nu ville jeg ikke mere være der, jeg ville sige op og så ville jeg gå i gang som fri kunstner og det blev de meget forbavsede over for det ellers en fin uddannelse jeg havde fået tilbudt. At blive unika maler. Men jeg forsvandt. Og det har jeg aldrig fortrudt....

Her understreger Karen, hvordan hun har haft gode muligheder, er blevet anerkendt for at være meget dygtig, og modtaget præmier. I fortællingen er det en vigtig pointe, at hun ikke ville sidde på en fabrik fra 8 til 16. Hun havde andre ønsker og drømme for sin fremtid. Hun søgte friheden fremfor det etablerede og sikre. Karen beskriver ofte i interviewet, hvordan hun havde en anden tilgang til livet.

"Jeg nåede aldrig at lære at regne, men jeg lærte at regne den ud... det synes jeg selv er meget sjovt"

Fortællingen om det alternative liv ligger i begge ovenstående sætninger og kan ledes tilbage til den tid, den fortalte kontekst udspiller sig i. Karen er med sine 76 år, født i 1945 og må derfor formodes at være uddannelsessøgende i starten af 1960'erne. Netop i disse år var der en del temaer i spil, omkring en søgen efter et friere liv. Som beskrevet i afsnittet Perspektiver på udsathed gennem tiden var Colins Wilsons roman *The Outsider* udkommet i 1956, og den vekslende kurs mellem det patologiserende, og det frihedsorienterede perspektiv prægede billedet. Denne tendens afspejles også i det ovenstående citat, hvori fortælleren fortæller om sin frihedstrang og hvordan naturen og det frie liv drager hende ud mod eventyr. Der kan endvidere ses en slags oprør i sætningen med *at regne den ud*. Hun kom i skole for at lære at regne, men hun lærte noget andet, en form for alternativ visdom, nemlig at regne den ud.

Jeg kom til at arbejde i alle mulige småjobs rundt omkring.. det var både fabrikker og fine fruer i Hellerup og det var.. ja.. det var alt muligt.. jeg skulle jo tjene mine egne penge nu. Ved siden af min kunstner udfoldelse. Jeg gik så på en malerskole der var i København som..hvor jeg fik og lærte nogle af de

ting jeg helst gerne ville lære og der var det kun om vinteren vi kunne tegne inde på Glyptoteket i København og så om sommeren der havde vi fri og så kunne jeg gå ud og søge arbejde eller hvad jeg nu ville. Så jeg arbejdede både på en stor gård i Vestjylland hos nogle bønder der hvor jeg knoklede afsted og så arbejdede jeg en anden sommer oppe i Blokhus og var ansat på et gæstgiveri der hed Karnappen. Og så en tredje gang tog jeg på Askov Højskole og en fjerde gang tog jeg til syd.. nej til midt Frankrig og klunsede for Abbe Pierres klunsere...

Her bliver Karen et med den frihedssøgende helt, der er beskrevet i samtidens lonely-rider og hobo litteratur. Steinbeck¹⁶ skrev romaner om datidens daglejere, og deres omflakkende liv på landevejen med løse ansættelser. Karen beskriver her en lignende position med masser af hårdt arbejde, hvor hun *knoklede derudaf* med det formål at få et liv med et spændende kunstnerisk virke, og ophold i syden. Denne fortælling skal ses i lyset af et tidsbillede, hvor kvinder typisk blev gift og stiftede familie først i deres tyvere og en stor del af kvinderne var stadig hjemmegående med børnene i disse år.

Bruner fremhæver i sin forskning, hvorledes den, der fortæller en livshistorie former sin egen beretning med afsæt i kulturelle *scripts*, dette kan være tragedien, eventyret eller komedien som den enkelte (i sin egen beretning) gennem opvæksten socialiseres ind i (Glavind I. &, 2016, s. 187).

Når Karen beretter om sit uddannelsesforløb understreger hun, hvorledes hun stod ved en skillevej og valgte det hun ønskede, fremfor det der umiddelbart er det mest anerkendelsesværdigt i samfundet. Når hun i dag sidder i udkanten af det normativt anerkendelsesværdige liv, har hun en fortælling der beretter om, at hun aktivt traf andre livsvalg. Dette beskrives som helt i overensstemmelse med hendes egne normer og ønsker... *fordi jeg kunne ikke lide at sidde inde på en fabrik og se solen stige og gå ned igen uden at jeg var*

¹⁶ John Steinbeck 1902-1968. Steinbeck var proletar-litteraturens mest kendte forfatter, der i perioder selv levede som omflakkende daglejer for at forstå livet som hobo.

en del af naturen. Karen understreger, at hun har taget et aktivt valg, og det er her en vigtig pointe at hun selv valgte det etablerede liv fra, selv om det lå umiddelbart foran hende ... *Men jeg forsvandt. Og det har jeg aldrig fortrudt.* Det var eventyret Karen valgte, og dette beskrives som det rigtige valg for hende. Her kan lonely rider genre genkaldes, og man ser nærmest fortælleren i sin (selvvalgte) færd, alene mod solnedgangen.

En lignende beretning forefindes, hvor Signe beretter om sin opvækst på landevejen med sin far. Signe er opvokset med en længere periode i farens varetægt i sine før-skole år, mens hendes mor er indlagt på psykiatrisk hospital. Faren tager hende med på en rejse ud af landet.

Min mor vil have mig hjem igen. Og det vil min far jo ikke. Så er det der, han smutter ud af landet med mig. Vi tager først til Tyskland, hvor vi kører rundt i Tyskland i en gammel engelsk rød dobbeltdækkerbus som er bygget om til kollektiv. Øhmmm.. og måden vi tjener penge på.. de tjente penge på..... det var ved at gøgle. Øhmmm... og så kørte de rundt efter Nina Hagens koncerter. Fordi min far var forelsket i Nina Hagen. Og solgte mad til de koncerter. Og... ja, sådan lever vi. Jeg kan ikke fortælle hvor lang tid. Men jeg havde mit eget værelse i bussen.

Denne beretning er endnu en fortælling om det frie liv på landevejen, men denne gang set fra barnets perspektiv. Signe er ikke klar over, hvor længe hun og far er på farten rundt i Europa. Det foregår i slutningen af 70'erne, og fortælleren er angiveligt 4-6 år på det tidspunkt.

Fortælleren fortæller også om de forskellige kompetencer, hun har opnået i løbet af turen, som hun og far vælger at fortsætte alene.

Min far og mig tjente også penge på at gøgle. Øhmmm...Vi overnattede i folks biler, dem der ikke var låst. Vi overnattede på.. ja.. altså sådan ... lossepladser. I opgange der ikke var låst. Og så endte vi på Sardinien. I et stort kollektiv dernede. Der blev vi så boende i.. i et stykke tid. Og det var så der, hvor jeg kom rigtig slemt afsted på min cykel. Jeg kan huske, jeg fandt sådan en

italiensk familie, hvor jeg kom hver morgen og spiste morgenmad og fik cafe latte. Det var der, jeg lærte at drikke kaffe. Jeg kan huske at øhh...vi havde jo ikke opholdstilladelse, så vi blev jo taget af politiet en dag. Og taget med ind på stationen. Åhhh... (sukker dybt)..... og jeg var jo flydende i italiensk, så jeg sad jo og oversatte for min far. og den anden vej. Og vi fik en uges tid .. jeg tror min far fik en uges tid til at tjene penge nok til en togbillet hjem til Danmark.

Signe fortæller her på samme vis som Karen, om perioder af et liv der også må have rummet forskellige oplevelser af svigt, økonomiske trængsel, knaphed på mad og andre vanskelige episoder, men fokus er på de mere maleriske og spændende begivenheder, personen oplevede. Fortælleren nævner kort, at hun kom slemt til skade på cykel, men fortæller ikke videre ind i hvordan, eller hvilke konsekvenser dette havde. Signe beskriver i højere grad forløbet som en slags dannelsesrejse, hvor hun blandt andet lærte at gøgle, drikke kaffe og tale flydende italiensk. Her ses også Bruners tidligere nævnte scripts, hvor fortælleren beretter om rejsen som en form for eventyr, hun og far var på. Signe`s fortællemåde antager form af kaosnarrativ. Der opstår mange pauser i fortællingen, og det dybe suk omkring fortællingen om hendes og fars tur på den italienske politistation understreger, at det er tydeligvis ikke et godt minde. Kaosnarrativet understreges yderligere af, at kropslige reaktioner kommer med ind og understreger, at det var en svær situation for den lille pige, og at den voksne kvinde påvirkes af fortællingen. Der veksles i fortællingen mellem kaosnarrativet og questnarrativet.

Her indtager både Karen og Signe scenen med hver deres fortælling, der bærer en høj grad af underholdningsværdi, og tilhøreren er ikke i tvivl om at dette er en fortælling, der er værd at ligge øre til. Her anvendes begrebet *tellability* (Glavind, 2016), der beskriver hvorledes fortælleren evner at skabe en beretning, der fanger og fastholder opmærksomheden. Gode forfattere og gode fortællere berører os på samme måde, og skaber en stemning af vigtighed omkring deres fortælling (Horsdal, 2017). Begge narrativer cirkler

omkring "eventyret" og det at leve anderledes. Man kan beskrive det som indsigtssnarrativer, hvor fortælleren er hovedpersonen i en færd, der indebærer en masse prøvelser (Signe) og oplevelser (Karen) undervejs. For begges vedkommende har disse beskrevne oplevelser, dog været platforme for stor læring.

3.1.3 At være værdig gennem præstationer

Alle 4 interviewede kvinder fortæller om deres skolegang/uddannelse med flere eksempler på, hvordan det kunne have gået dem godt eller bedre end det har været tilfældet. I disse tilfælde har det været med fokus på, hvordan der var noget i relation til uddannelse der lykkedes for dem.

Karen beretter i den sekvens, der også er brugt i det ovenstående:

Vi tegnede både planter og vi tegnede dyr fra zoologisk have og de gav mig præmier undervejs og sagde, jeg var meget god og dygtig og det endte så med, at de forfremmede mig til at blive unikamaler, efter jeg havde været der de tre års læretid.

Her beskrives det, at hun var særligt dygtig og havde gode muligheder for at fortsætte sit virke, og fortælleren beskriver dette som forfremmelse. Dette tolkes som, at det ikke er en naturlig udvikling i hendes karriere, men et ganske særligt tilbud kun for hende. Denne del af fortællingen antager nærmest form af et heroisk drama

Signe beskriver, hvordan hun til sidst gennemførte en uddannelse og fandt troen på, at hun kunne gennemføre en uddannelse.

Jeg møder så xxxxxx's far da jeg er 27, øhmm ... og han får så fortalt mig at jeg absolut ikke er dum og så går jeg i gang med min blomsterdekoratør uddannelse. Og det var en stor sejr. Jeg fik gode karakterer på skolen og.. så det var sådan.. det blev jeg lidt ked af at finde ud af...at jeg havde spildt så mange år og troet, at jeg ikke kunne. Når jeg faktisk er rimelig intelligent.

Når Signe her beretter, hvordan hendes ex-mand gav hende troen på, at hun kunne gennemføre en uddannelse som blomsterdekoratør og afslutter med beskrive sig selv som rimeligt intelligent, fremstår det sidste udsagn som et slags modsvar eller en modfortælling til fortiden/ barndommen. Her synes der at gemme sig en fortælling om, at hun var dum og ligefrem for dum til at kunne uddanne sig. Kvinden beskriver desuden, med en vis fortrydelse, hvordan hun blev ked af at finde ud af, at hun havde spildt årene med at blive fastholdt i denne (usande) overbevisning. Vigtigheden af ikke at blive betragtet som dum og at have kunnet tage en uddannelse, dukker op adskillige i Signes narrativer. Hvis dette betragtes gennem Goffmans stigmatiserings teori, har Signe gennem sin omflakkende barndom som omrejsende hippie-barn, og senere som anbragt barn oplevet, at omgivelserne har haft lave forventninger til hendes intelligens. Dette har efterfølgende præget hendes oplevelse af sig selv, og efterfølgende muligheder for at kunne lykkes med skolegang og uddannelse.

Mia har en anden, og lige så ulykkelig vinkel på hendes egen skolegang, men beskriver også, hvordan det så ud i en kort periode for hende.

Skole er bare forfærdentlig, lige meget hvor det er. Jeg kunne kun li' når jeg fik fri. Hg i Holstebro var faktisk en velfungerende skole i forhold til hvad jeg har prøvet i Århus de valgfag man kan vælge der. Interessante valgfag. Det kunne man ikke rigtig i Århus da jeg kom her. (.....)

Jeg var interesseret i HG og kunne rigtig godt lide at gå der og sådan noget.. og min studievejleder sidste gang jeg stoppede, der sagde han også, at hvis det havde været på fjernstudie, så var han sikker på at jeg havde klaret mig til UG. Men det der med at møde op og have mange timer og sådan noget. Det var det, jeg ikke kunne.

Mia kigger tilbage på hendes skolegang og konstaterer, at hun ikke mangler evnerne. Der var nogle rammer omkring skolegang, som hun ikke kunne leve op til. Hun nævner studievejlederens ord, hvor han har beskrevet, at det ikke

var de faglige evner hun manglede. Under de rette forhold kunne hun have gennemført studiet, og også her bliver de til en modfortælling til fortidens nederlag. Denne type fortællinger i livshistorier refererer også ind i en slags ulevet liv, med reference til ubrugte muligheder, og et potentiale der aldrig rigtig blev foldet ud (Glavind, 2016). Kvinden understreger konteksten med ordene *det var det, jeg ikke kunne*. Det var ikke det faglige. Det var det sociale og kravene til fremmøde. Pointen her er den samme, som den Signe fremhæver med ordene *Når jeg faktisk er rimelig intelligent*.

Kvinderne har forskellige erfaringer og tilgange til deres egne evner, både i relation til deres skolegang og i et bredere perspektiv, men fælles for dem er en stor italesat uvilje mod at blive betragtet som dum.

Jeg har jo egentligt gået på en del forskellige uddannelser.. jeg har læst til designer.. det har mest været indenfor forskellige kreative felter... eller fag.. jeg har bevæget mig. Jeg har nok ikke været så god til at blive ved med det. der har sgu ' altid lige været noget der kom ind fra siden og fuckede mit liv op for mig. Men jeg har faktisk altid været dygtig... ikke sådan med karakterer i skolen. Der kom jeg aldrig.. ikke så meget i hvert fald.. jeg ville hellere ha lidt sjov og ballade med de forkerte typer. Men jeg er god til at sy og designe ting. Jeg har lavet en masse flotte ting i pelsrester her på Redens værksted.

Dorte beskriver, hvordan hun altid har haft mange kompetencer, om end de ikke nødvendigvis blev honoreret med flotte karakterer. Hun lader tilhøreren forstå, at hun ikke har haft megen formel skolegang, men at hun er udstyret med andre talenter. Hun beskriver også i sin fortælling, hvordan der har været udefrakommende omstændigheder, der har gjort det vanskeligt for hende. På den baggrund har hun haft svært ved, at gennemføre en uddannelse. Kvinden konstaterer, at hun *nok ikke var så god til at blive ved med det*.

De fire kvinder, der præsenterer de ovenstående fortællinger om skolegang har alle det til fælles, at der er mange brud i relation til deres skoleforløb. Mange påbegyndte uddannelser, og mange uafsluttede forløb. De fortæller,

hvordan de har oplevet at have de evner, der skulle til for at kunne gennemføre en uddannelse. Der har været nogle forskellige faktorer der medførte, at det ikke lykkedes for dem. En af kvinderne beskriver, at der *altid lige været noget der kom ind fra siden og fuckede mit liv op*. Oplevelsen for hende er, at der kommer noget udefra og oplevelsen for en anden kvinde er, at det var *det jeg ikke kunne*. Noget indefra kommende.

Karen har, formentlig med udgangspunkt i sin alder, en anden trang til at evaluere, hvorledes tilværelsen er gået. Hun beskriver i en af sekvenserne sit liv ud fra, hvad hun nåede at lære og hvilke forskellige kvalifikationer, hun tilegnede sig.

Jeg har både lært mig at danse nogle meget fine orientalske danse, jeg har lært mig selv. Jeg har været på journalistkursus og kan også kalde mig freelance skribent.. og jeg har som sagt været... uddannet maler og jeg har.. jaehh.. jeg har faktisk haft mange, mange spændende jobs. Og jeg var ansat på Rudolf Steiners børnehave i en periode indtil jeg blev gravid med mand nummer to og så fødte den her ekstra pige.. nummer fire datter.

Her beretter hun igen om et liv med mange oplevelser, og mange udfoldelsesmuligheder. Hun fremhæver særligt, at det har været spændende og det bliver tydeligt, hvordan dette for hende er en stor kvalitet, fremfor f.eks. beskæftigelser der rummede tryghed eller sikkerhed for fortsat ansættelse. Hun understreger mængden af forskellige jobs, med at bruge ordet mange to gange. Dette giver et billede af et liv med mange skiftende jobs og funktioner.

Signe's beretning i forhold til at blive uddannet opleves ikke, i første omgang, som vellykket, og her beskrives det også, hvordan hendes far så på hendes behov for skolegang

Jeg startede i 1 klasse på Samsøgades skole.. ja.. (trækker vejret dybt) øhhh.. men jeg var der ikke særlig meget. Fordi at vi opholdt os meget på Christiania... og min far.. det har jeg så læst i mine papirer.... at min far synes

jeg var et.. altså jeg var ekstremt intelligent.. og mente ikke at det var nødvendigt at jeg gik i skole hver dag. Da blev jeg så fjernet. Og kom på Søndermarken, da jeg var 8. Ajjj.... jeg kom faktisk også lige en tur i plejefamilie. Også kom jeg på Søndermarken. (.....) Altså jeg gik ud af 10'ende klasse. Jeg tog 10 ende med..... (lang pause) altså jeg er jo ikke vokset op med at der var nogen der talte skolegang med mig. Eller fremtid. Øhhhhmmmm... eller overhovedet har interesseret sig for....(Pause)... at snakke med mig om det at blive voksen og hvilke forventninger der er. Så jeg troede jo i mange år også at jeg var for dum til en uddannelse. Jeg var for dum til at gå i skole.

Kvinden fortæller her om sin skolegang, der er præget af mange skift. Hun fortæller at far betragtede hende som så intelligent, at hun ikke behøvede en stabil skolegang. Udover en ustabil skolegang er disse år også præget af en fjernelse fra hjemmet, og efterfølgende forskellige anbringelser. I beretningen ses kaosnarrativet, dels fordi kvinden ikke helt husker rækkefølgen af skift, og fordi de kropslige funktioner præger fortællingen med mange pauser, hvor kvinden lige må samle sig, og huske tilbage. Narrativet afsluttes med en metarefleksion over, hvordan der ikke var nogle voksne der talte med hende om skolegang, og hvad der forventes af hende. Kvinden benytter sig af metarefleksionen til, at skabe mening omkring hendes eget liv og de mange skift og de konsekvenser som det havde for hende. Hun beskriver til sidst, hvordan det medførte en forståelse af, at hun var *for dum til at gå i skole*. I metarefleksionen bliver kvinden bevidst om den stigmatisering der er foregået, og sætter ord på, hvordan hun ser dette i dag. Signe fortæller, at hendes far så hende som et ekstremt intelligent barn og at hun blev bekendt med dette, da hun senere i sit liv læste sine papirer. Hendes fars oplevelse af hende som intelligent, har tilsyneladende ikke efterladt noget større aftryk i barnets selvopfattelse, da Signe gentagne gange understreger at hun troede, hun var dum. Denne oplevelse må på den baggrund stamme fra det stigma/de stigmaer, hun er udsat for.

En anden type præstation kan være, at have præsteret noget relationsmæssigt. Mia beskriver her episoder fra hendes barndom:

"jeg var ikke så meget mors eller fars pige. Jeg var mega meget mormors pige. Jeg var derovre hver sommer (i Hellerup) og så til jul og besøge hende. De bedste barndomsminder dem har jeg derovre fra. (...) om sommeren var mig og mormor altid på stranden sammen. Så når vi kom hjem så havde min mor frokost klar til os. Og om vinteren der... vi var altid i tivoli lige når jeg kom. Altså, så var vi inde og se juleudstilling inde i Tivoli."

Mia beskriver, hvordan hun havde et særligt forhold til sin mormor, og beskriver ferierne hos hende, som meget idylliske. Hun oplever, at det var her hendes bedste barndoms oplevelser udfoldede sig. Fremfor at fokusere på de fejl og mangler hendes opvækst havde i relation til hendes mor eller fars manglende evne eller lyst til, at gøre hende til "deres pige", fokuserer hun på det positive aspekt i fortællingen. At hun var mormors pige. At have en særlig værdi for nogen, og være betydningsfuld.

Karen understreger også, hvordan hendes barndom er idyllisk om end det her er uden afbrydelser. Hun starter sin livsfortælling på følgende måde:

Jeg er jo en dame på 76 år som har haft et meget spændende liv... øhhhhmm... det startede hvor jeg var i en dejlig harmonisk familie... og hvor jeg har tre brødre og jeg har vokset op hos far og mor og er blevet taget mig godt af. Og øhhhhmm... fik en .. en... faktisk spændende barndom ud af det og havde en god veninde og red meget ud på heste og var meget ivrig efter at løbe ned i skoven og kigge på træer og være meget et naturmenneske.

De to beskrivelser af barndom har mange fælles elementer, men adskiller sig dog ved at have de idylliske oplevelser som hverdag (Karen) og som momentvise ferieoplevelser (Mia).

I kvindernes fortællinger om værdighed gennem relationer opstår også en beskrivelse af vigtigheden af, at have nogen i tilværelsen, der vil være der og støtte op.

Signe berører, hvordan mødet med hendes datters far og den relation skaber grobund for at tro på sig selv i relation til uddannelse.

Så møder jeg så xxxxx's far da jeg er 27... og han får så fortalt mig at jeg absolut ikke er dum og så går jeg i gang med min blomsterdekoratøruddannelse.

10 år senere får de en datter sammen gennem fertilitetsbehandling, og går fra hinanden, da datteren er fem måneder.

Og så er det bare.. hvor bliver man glad for at bo i et land som Danmark. Fordi det er bare at åbne munden og sige: jeg har brug for hjælp. Så er der masser af støtte og vejledning og hjælp og hente.(...) men min mor får jeg kontakt med igen, og hun er glad for at være blevet mormor. Og så støtter hun mig bare.... Altså.. hun har ikke sådan været den der passede xxxxx , men hun har været der. Vi havde en mormor.

Det er vigtigt for kvinden at fremhæve hvor meget hjælp, hun har kunnet få både gennem det etablerede system og gennem hendes mor, som hun igen fik kontakt til. Nu beskrives en familie med sammenhold, og en mor der måske nok skal have hjælp, men også en mor der formår at beskrive sine udfordringer og bede om hjælp til det. I fortællingen bliver det velfærdsstaten og hendes mor, der er heltene der bragte hende igennem hendes svære tid, og der opstår et restituerende narrativ i forhold til dette.

3.1.4. Delkonklusion - værdig gennem at "være noget"

Gennem kvindernes beretninger om episoder i deres liv bliver det tydeligt, at de har behov for at beskrive, hvad de er lykkedes med og i hvilke sammenhænge de er lykkedes. At lykkedes med noget giver kvinderne en identitet, hvor fortællingen om livet ikke handler om, hvad der mislykkedes

eller at skabe en offeridentitet. Tværtimod dukker disse værdighedsspor op i deres fortællinger i form af konstateringer som, *jeg er faktisk ret intelligent* og fortællinger om at have modtaget kærlighed fra mormor, eller at have mange både forløste og uforløste evner.

Kvinderne fortæller om deres barndom i tilnærmelsesvis kronologi, de vælger at starte med tidlig barndom, og tidlig skolegang i deres livsfortælling. Både deres oplevelser og vinklerne på deres liv er varierende, hvor Karen udelukkende beskriver en nærmest eventyrlig god og tryk barndom, men med en frihedselskende pige, der ikke passer ind i skolen og finder andre veje i tilværelsen. Eventyret venter forude, og hun beskriver sig selv som helten, der drager ud og møder verdens udfordringer og får indsigter med hjem til gengæld. I Franks idealtyper vil dette være questnarrativet.

I Signe's beskrivelser af hendes opvækst er delvist et questnarrativ på baggrund af, at eventyret fylder så meget i hendes og fars rejse ned gennem Europa. Men kaosnarrativet i hendes beretning er konstant underliggende. Hun må holde mange små pauser for, at kontrollere ikke at blive synligt ked af det. Hun fortsætter så igen og gør ophold. Kroppen truer med at overtage fortællingen, og gråden presser sig på. I beskrivelsen af hendes skolegang ender hun med at tage meta refleksioner op og reflekterer over, hvordan der ikke var nogen, der talte med hende om skolegang og uddannelse i relation til et godt voksenliv. Den voksne kvinde forsøger at trøste sig selv med, at det var de voksne omkring barnet, der fejlede. Det var ikke barnets skyld at det gik, som det gik. Denne metarefleksion kan ses som en bringer sig selv væk fra barnets rolle, til den voksne kvinde, der kigger tilbage og lærer noget af det der skete (restitutionsnarrativet). Gennem hele Signe's fortælling er der en følelse af, at det kun er det der kan fortælles, der beskrives i hendes fortællinger. Der er også noget, hun ikke kan eller vil fortælle, der dukker op i genfortællingerne af hendes barndom. Erfaringerne fra det, hun beskriver at have oplevet, bringes senere i hendes liv videre til hendes datter. Dette beskrives nærmere i afsnittet omkring moderrollen.

Samlet for kvindernes narrativer viser der sig en meget stor trang til at fastslå, at de havde de fornødne evner til at kunne have fået et andet liv. De kunne potentielt have realiseret sig selv gennem uddannelse og arbejdsmarked, som det normativt foreskrives. Ønsket om at beskrive sine potentialer, og uforløste talenter kan føres tilbage til menneskesynet i det sociale arbejde, hvor det er af afgørende betydning at kunne bringe mennesker fra samfundets kant til at være produktive borgere på arbejdsmarkedet (Jørgensen, 2018). Kvinderne har i de ovenstående fortællinger forsøgt, at beskrive deres uforløste potentialer i håb om at blive betragtet som kloge nok til det normative fællesskab, som de ønsker sig at være en del af.

Oplevelsen af at disse kvinder nødtigt skriver sig ind i en kontekst, hvor de bliver ofre eller uværdige, understøttes af Vives undersøgelse om hjemløse kvinder i Danmark. Her beskrives det, at disse kvinders problematikker ofte bliver mere usynlige end mændenes, og at der blandt medarbejdere er et narrativ omkring, at kvinderne krakelerer indefra og ud og at det forholder sig omvendt for mænd, der krakelerer udefra og ind (Benjaminsen & m.fl., 2019, s. 91)

Denne viden er vigtig i relation til det sociale arbejdes praksisniveau, da kvindernes eget blik og fokus på deres ressourcer, kan hindre en rettidig og tilstrækkelig indsats. Gennem indarbejdede (værdigheds)narrativer omkring, at man som udsat mor har en mormor i familien, kan det give socialarbejderen det indtryk, at familien har et godt netværk og at den fornødne støtte til moderen er tilstede her. Narrativer om ens mange interessante beskæftigelser kan give indtryk af, at man har haft god og tæt kontakt med arbejdsmarkedet og fortællinger om en idyllisk barndom, kan give indtrykket af et menneske med færre sårbarheder, end det er tilfældet. Den produktive socialarbejder (Jørgensen, 2018) kan her nemt forfalde til at antage, at mængden eller kompleksiteten i relation til sociale problemer, er end mindre end det er tilfældet.

3.2. - Analyse del 2 – At være værdig gennem moderrollen

I det følgende er kvindernes rolle som kommende mor, mor eller mormor i fokus.

Dette afsnit har en flerdimensionel kontekst, da der ifølge Bruners begreb *kanoniske narrativer* er en særlig diskursiv og normativ fortælling, der knytter sig til moderskabet (Glavind, 2016). Med udgangspunkt i kvindernes små fortællinger om at være mor eller deres ønske om at blive mor, skaber det indsigter i, hvilke måder kvinderne fortæller sig selv ind i dette kanoniske narrativ om moderskabet på. Afsnittet relaterer sig til problemformuleringen, da den er medvirkende til at besvare hvilke særlige temaer, kvinderne vælger at tage op i deres livsfortællinger.

Signe fortæller i slutningen af hendes livsfortælling, hvordan det har været for hende at blive mor. Denne del fylder en stor del af hendes livsfortælling og placeres sig i slutningen af hendes fortælling, og antager på den måde dimension af at have været det højere formål med hele rejsen. Her samler livets tråde sig. Hun bliver mor. Signe beskriver det som både hårdt og svært, men det blev også hendes vej til at finde fred med sine mange vanskelige oplevelser gennem opvækst og ungdom.

Jeg har altid vidst, jeg gerne ville være mor. Jeg var så bare ikke klar over hvor svært det var for mig at blive gravid. Hvilket egentlig også Altså... (lang pause) jeg er glad for at det var så svært for ellers så var xxxxx kommet på et tidspunkt i mit liv, hvor hun så ville få alt det som jeg ikke ville have hun skal ha'. Så det gør at jeg får hende på et tidspunkt, hvor jeg er moden. Og klar til det. og så er xxxx jo lavet med reagensglas... reagensglasbarn...så jeg var jo 38, da jeg blev mor.

Kvinden beskriver, at hun er glad for at tænke tilbage på, at de hårdeste år i hendes liv var lagt bag hende, da hendes datter kom til verden. Hun har en oplevelse af at være blevet moden til opgaven, og de meget vanskelige år i 20'erne er forbi. Det er vigtigt for kvinden at understrege, at hendes barn vil

få en anden opvækst end den, hun selv har haft. Dette kan blandt andet lade sig gøre, fordi hun blev mor så relativt sent.

Også blev jeg jo gravid. Og så startede mareridtet. Men når der er noget, man har ønsket sig så brændende i så mange år og det endelig lykkedes og blive gravid... og så får man jo alle mulige ammestuehistorier. Såååå... det var rædselsfuldt at være gravid. Plus at jeg også bare blev syg. Jeg blev indlagt flere gange med svangerskabsforgiftning og sådan noget. Oooog.. jeg fik noget der hedder svangerskabs kløe .. oooog... ja, til sidst så løsnede moderkagen sig og xxxxx blev taget akut med kejsersnit. Så det var en voldsom oplevelse at være gravid. Jeg ville ikke gøre det igen. Ja! Og så har jeg lille xxxxx. Og så bliver xxxxx og jeg enige om at det er bedst og... nej, jeg bliver enig om.. jeg har brug for at hellige mig det at være xxxxx 's mor.

I denne fortælling fremstår oplevelsen af moderskabet, som det Bamberg beskriver som modfortælling. Oplevelsen omkring graviditeten er ikke den lykkelige periode, det var forventet at det skulle være. Kvinden beskriver, hvordan hendes situation ikke kunne leve op til de kanoniske narrativers normative forskrifter om, hvorledes sådan en periode skulle foregå (Glavind, 2016). Perioden blev i stedet præget af sygdom og ammestuehistorier, og kvinden beskriver en stor skuffelse over, at have ønsket sig graviditeten og så havne i det, som hun beskriver som mareridtet.

Men det var også hårdt at blive mor fordi...(trækker vejret dybt ind).... lige pludselig kunne man se, hvor lille man havde været når man var blevet... ja... gjort fortræd.. eller svigtet...eller glemt. Så.. så..det at blive mor. Det gjorde jo at jeg blev nødt til at... det har hjulpet mig til at bearbejde min barndom. Finde fred med den. Og.. og.. det det gode jeg gør for xxxxx det, gør jeg egentlig også for mig selv. Altså det er ikke for sent at få en lykkelig barndom.

Kvinden fortsætter sin beskrivelse af en uventet udvikling i det, at blive mor. Det hun tidligere beskriver som noget hun ønskede sig brændende, bliver til noget der i høj grad udfordrer hende. Graviditeten beskrives med den stærke

metafor *mareridtet*. Moderskabet repræsenterer ikke kun lykke, som forventet. Moderskabet fremstår som et spejl på hendes egen opvækst, der var præget af svigt og vanskelige oplevelser. I beskrivelsen opstår også en beskrivelse af, at det er en mulighed at heale sig selv gennem at være en god mor. Fortællingen fremstår som et kaosnarrativ i opstarten, men kvinden ender med at løfte narrativet op fra kaos, og over i en restituerende fortælling. Her fortæller hun, at hun har fundet fred med det, og i dag kan bruge det oplevede konstruktivt. Signe har i starten vanskeligt ved at sige, det var hårdt at blive mor, og begrunde det. Formentlig både fordi dette bryder med det normative syn på det lykkelige moderskab, men også fordi hun her genbesøger smertefulde oplevelser. Hendes mestringsstrategi fremstår dog tydelig, i det hun hurtigt vender fortællingen med en konklusion på, at det hjalp hende til at bearbejde egne traumer, og nu er det endt ud som noget, der kan bruges som en fordel i hendes tilværelse. Signe fortæller, at det ikke er for sent at få en lykkelig barndom og fortiden opleves i nutiden. Logikken omkring dette narrativ er, at hun måske nok oplevede en ulykkelig barndom med omfattende forældresvigt, men at hun som voksen alligevel klarede selv at blive forældre. Denne – lidt kaotiske- logik skaber et ståsted hvor hun kan sige, at hun alligevel fik en lykkelig barndom.

Jeg har ikke nogen drømme. Jeg kan ønske mig at xxxxx klarer sig godt. Altså jeg har så lavt et selvværd eller selvtillid, at jeg tør ikke og drømme. Det gør jeg på xxxxx s vegne. Hun er min ommer.

Fortællingen bevæger sig fra kaosnarrativet til restitutionsnarrativet med den sidste sætning, hvor kvinden konstaterer en lykkelig slutning. Sociologen Stine Faber (2008) har gennem livshistoriske interviews arbejdet med, hvorledes kvinder fra arbejderklassen og middelklassen ser moderskabet som tæt forbundet med respektabilitet, og har her belyst, at moderskabet er et vigtigt parameter for disse kvinder i forhold til, at føle at de er lykkedes (Glavind, 2016). I Signe´s ovenstående fortællinger beskriver hun, hvordan det var et meget stort ønske for hende at blive mor. Dette på trods af at hende og

datterens far ikke skulle blive sammen (de gik hver til sit umiddelbart efter fødslen), og på trods af et vanskeligt liv med mange svigt og misbrug. Ikke desto mindre var det vigtigt for kvinden at blive mor, hun beskriver flere gange, hvordan hun ser det som hendes redning i relation til selv at have lidt overlast i sin egen opvækst. Kvinden fortæller i det første narrativ om bruddet med datterens far. Det var hendes beslutning, da hun ønskede at *hellige* sig det at være mor. Dette er både en beskrivelse af, at det krævede en særlig stor indsats for hende grundet hendes opvækst, men også et ord der kanoniserer moderskabet. Det hellige moderskab. Når kvinden beskriver, hvordan hendes datter er hendes *ommer* kan det ses som moderskabet, der er hendes anden chance for at opnå den respektabilitet, som hun ikke har oplevet som et omrejsende barn med en hippie-far, eller som institutionsbarn eller i den misbrugs karriere hun havde i tyverne. Her opstod en chance for at blive et fuldbyrdet respektabelt medlem af samfundet, som mor. At datteren blev hendes *ommer*, referer også ind i det tidligere narrativ omkring at få en lykkelig barndom retroperspektivt og her opstår det narrativ, hvor logikken er at Signe kunne genopleve sin barndom i en bedre version, gennem sin datters barndom.

Det respektable moderskab fylder også i Mia's beretning om, hvad der skal til før hun mener, det er rimeligt at blive mor.

Jeg kunne da godt tænke mig at tabe mig lidt... jeg har besluttet mig for at ellers kan jeg ikke få børn.. jeg er nødt til at kunne sidde på gulvet og lege med dem og jeg kan slet ikke holde til at gå på legepladsen med dem som det er nu. Det synes jeg simpelthen ikke man kan tillade sig. Sådan nogle ting skal man jo kunne...

Her fortæller kvinden, at det er vigtigt for hende, at kunne foretage sig noget med hendes barn/børn. Hun betragter det, at kunne være aktiv sammen med dem som et parameter for, om hun bør påtage sig en forældrerolle.

Karen's moderskab opstod i en anden tid, og fortællingen bliver præget af automatik. Dette kan skyldes, at det er mange år siden det skete, og fortælleren har travlt med at komme videre til andre emner i sin fortælling.

Jeg kom hjem og fandt en mand og blev gift, det blev jeg i en nogenlunde høj alder. Sådan omkring 29 år. Og så fik jeg tre børn med ham. Men det gik ikke med vores ægteskab så jeg var nødt til at lade mig skille fra ham. Og så var jeg alenemor med tre børn. Det betød at jeg var nødt til at få lidt støtte og hjælp hjemmefra. Fra mine forældre. Så jeg var nødt til at flytte hjem til dem for at afvente at kommunen i daværende by kunne skaffe os en bolig.(.....)

Jeg var alene i 6 år med de her tre piger.. meget søde piger... de kom til at gå til alt muligt, fordi jeg ville gerne de skulle have en god udvikling. Så de kom til at gå til ridning, til gymnastik, til ballet, til svømning. Men undervejs skete der to store ulykker med dem... desværre.

Her beskriver fortælleren sig selv som en mor, der ønsker at hendes (meget søde) piger skal være i en god udvikling. Dette gennem at dyrke fritidsinteresser. Kvinder er her optaget af at berette om, hvorledes hun har praktiseret omsorg, der falder indenfor normerne for de kanoniserede narrativer om et respektabelt forældreskab (Glavind, 2016). I det ovenstående citat fra samme kvinde forklares det, hvordan hun en periode nødtvungent måtte bryde med disse foreskrevne moderskabsnormer, og modtage hjælp fra samfundet og fra hendes forældre.

Senere i livet bliver Karen mormor. Her er hun i en periode meget involveret i en omsorgsrolle for sit barnebarn. Hendes datter har fået anbragt sit førstefødte barn, og får nu et barn mere:

Det barn det får vi held til at beholde derhjemme og øhh.. jeg er med til at drage omsorg for den dreng der, fordi vi boede tæt ved hinanden, min datter og jeg. Og så havde vi ham. Vi tog os af ham i tre et halvt år, hvor jeg skrev rapporter hele tiden til kommunen og vedlagde både rapporter fra sundhedsplejerske og fra læge om, at han stortrives.

Rollen som mormor udspiller sig her som en mor-rolle. Kvinden fortæller at *så havde vi ham*. Hun beskriver sig selv, som en ligebyrdig omsorgsperson med moderen. I sætningen med *vi* konstruktion kan det opfattes som om hun har taget faderens rolle. På baggrund af, at det først fødte barn blev anbragt vælger Karen at dokumentere og indsamle dokumenter vedrørende barnets trivsel, der ikke blot fremhæves som almindelig trivsel, men som *stortrivsel*. Mormor spiller altså her en meget central rolle, både ind i barnets liv, men også i relation til de institutioner, der har kontakt til familien. Barnets opvækst bliver en arena for Karen at lykkedes på. Fortællingen er struktureret som en opstart på det, Frank beskriver som en quest-fortælling, hvor der er mange udfordringer på færd og Bruners kulturelle *scripts* ville benævne dette som eventyret. Kvinden fremhæver sin egen store indsats i forhold til barnebarnet, og barnebarnets gode udvikling fremhæves flere gange i løbet af hendes livsfortælling. Barnet bliver anbragt med tvang, da det er i børnehavealderen og kvinden fortæller om dette:

Der gik en hel måned hvor jeg ikke så ham. Og da jeg endelig så drengen igen, så stod han henne i et hjørne i børnehavens mørkeste krog og jeg kunne SLET ikke kende ham igen. Det var det værste chok i mit liv. Han lignede en zombie. Han var gået fuldstændig i stå... af det chok.. han havde jo været vant til at ha ´et dejligt liv både hos mor og hos mig, hvor vi også havde katte der fik.. en kat der fik killinger. Han havde været vant til, vi tog ham med rundt på alle mulige legepladser og han var faktisk også begyndt at gå i en lille børnehave.

Også her sidestiller Karen hendes rolle med moderens, da hun fortæller at drengen var vant til at have et godt liv hos både mor og mormor. Alle hendes efterfølgende beskrivelser er i "vi-form", hvor hun og hendes datter fremstår som ligeværdige omsorgspersoner for barnebarnet. Gennem hele fortællingen er det tydeligt, at de har opbygget et lykkeligt liv, der afbrydes. Eventyret understreges af dramaet, der opstår i fortællingen med kontrasterne mellem de mørke kroge, zombier (det andet liv) og legepladser og kattekillinger (livet

hos mor og mormor). Historiens *tellability* (Glavind I. &, 2016) styrkes endvidere med at kvinden understreger, at dette var hendes livs største chok.

Mormor-rollen er her erstattet med en slags moderskab, og kvinden kan på den baggrund etablere den samme respektabilitets fortælling omkring sig selv, som beskrevet tidligere. Karen beskriver sig selv som en, der kæmper for sit barnebarns trivsel. Hendes narrativer bliver her meget mere engagerede og maleriske, end da hun berettede om sine egne erfaringer som moder. Kvinden fremhæver og beskriver sig selv som nøglen til barnebarnets trivsel og lykke. Herigennem opnås værdighed som menneske og adgang til det, at være en respektabel moder/mormor.

3.2.2. Delkonklusion - værdig gennem moderrollen

Disse ovenstående omsorgsfortællinger tager form af narrativer, der søger at beskrive, og positionere kvinderne som gode og respektable i relation til at tage vare på et barn. Dette er gældende både i relation til at kunne blive værdig til moderskabet gennem vægttab, at være værdig gennem at ville ofre alt (egne drømme) for at være mor, eller at være en værdig mormor. Tre ud af de fire interviewede kvinder, berører moderskabet.

Særligt Signe fortæller nuanceret, ærligt og nærværende om, hvordan moderskabet udfoldede sig for hende og hvordan det udviklede sig fra at være et brændende ønske til en graviditet og fødsel, hun i dag beskriver som *mareridtet*. Efterfølgende beskriver hun, hvordan det både var meget udfordrende og healende i relation til hendes egen opvækst. I kvindernes fortællinger beskrives det meget tydeligt, hvordan det er vigtigt at være en god mor. At barnet har nogle behov der skal opfyldes, og at der er nogle krav der må opfyldes. Mia beskriver et vægttab er nødvendigt, før hun kan *tillade sig* (er værdig til) at blive mor.

Gennem alle kvindernes beretninger er det også tydeligt, at der knytter sig en lang række handlinger til moderskabet. Alle kvinderne beskriver handlinger i relation til at være mor. Det drejer sig i flere tilfælde om at være aktiv med

barnet, for eksempel at gå på legepladsen og at kunne lege med dem. En af mødrene beskriver, at hun havde brug for at *hellige* sig det at være mor. I alle fortællingerne belyses det, hvordan det at være mor eller mormor ikke blot er en titel. Det er en tilstand der kræver meget, og noget man må lægge meget energi i.

3.3 Analyse del 3- At være værdig i mødet med staten

Som beskrevet indledningsvist har Järvinens arbejde med at beskrive, hvorledes mødet med de sociale indsatser præger de beretninger som klienterne efterfølgende har med sig, været til stor inspiration for projektets tilblivelse og form. Gennem de udsatte kvinders fortælling er det muligt at belyse og undersøge, hvorledes deres fortællinger er prægede af mødet med velfærdsstaten. Det er ikke søgt at præge deres fortællinger i denne retning, men der har i efterfølgende kodning af data været opmærksomhed på, hvor der sås forekomster af disse institutionelle, sproglige efterladenskaber.

Ifølge Goffman (1967) vil aktører i menneskebehandlende institutioner orientere sig på to roller – enten som behandler eller klient. Goffman beskriver endvidere, hvordan mennesket berøves "roller" og han etablerer hermed begrebet "rolleberøvelse". Han beskriver, hvorledes det ikke er klientens evner som skakspiller eller tennisentusiast, der får lov til at spille en rolle i den institutionelle ramme, men at klienten i stedet gøres til en klient, hvor det bliver personens utilstrækkelighed eller forklaringer på utilstrækkeligheder, der kommer i fokus (Järvinen M. , 2003). Det er blandt andet disse forklaringer på utilstrækkeligheder, der belyses i det sidste afsnit om *Meningsskabelse gennem terapi*. Når klienten eller borgeren kommer ind på velfærdsinstitutionen, foretages der en vurdering af omfanget af sociale problemer. Der påbegynder dermed en proces, der afspejler den måde verden anskues på og behandlingen vil tage udgangspunkt i, hvorledes det vurderes at klienten vil opnå det bedst mulige liv (Järvinen M. , 2003). Det bedst mulige liv vil i mange tilfælde vurderes til, at være et liv med arbejde eller et liv med nogle bestemte rammer for eventuelle børn. I de to første afsnit behandles

møder med det offentlige, hvor kvinderne belyser hvordan de oplever det offentlige har svigtet deres opgave og efterfølgende mødet med magten/afmagten hvor kvinderne beskriver, hvordan de bliver magtesløse i relation til de beslutninger der træffes af myndigheder.

De kvinder jeg har talt med, har tilbragt mange timer i forskellige møder med velfærdsstatens institutioner. De har alle en skolegang bag sig, mere eller mindre vellykket. De har alle lange perioder med ledighed og dermed overførselsindkomster bag sig. Som beskrevet i afsnittet *Udvælgelse af informanter*, har de også alle behandlingsforløb bag sig. Dette kan være rusmiddelbehandling, psykiatrisk behandling eller psykologiske forløb. På baggrund af deres usikre tilknytning til arbejdsmarkedet har de alle fire været i en lang række forløb, med henblik på at styrke deres adgang til arbejde. Jeg har i den følgende analysedel arbejdet med, hvordan disse forløb og møder med staten har sat sig spor i kvindernes narrativer, og deres sprogliggørelse af de udvalgte hændelser og begivenheder, som fremhæver i deres livsfortællinger.

3.3.1. At være værdig i mødet med det staten

Karen beskriver gennem hele sin livsfortælling, hvordan hendes liv har budt på mange forskellige spændende muligheder og oplevelser. Men i relation til at blive mor og senere mormor opstår der vanskeligheder, særligt med det offentlige system.

...Jeg var alenemor med tre børn, det betød jeg var nødt til at få lidt støtte derhjemmefra, fra mine forældre. Så jeg var nødt til at flytte hjem til dem, for at afvente at kommunen i daværende by kunne skaffe os en bolig.....mine forældre var hårdt spændt for i forhold til at hjælpe mig og jeg havde meget store problemer med at få kommunen til at forstå hvor svært det var at være alenemor med tre børn og samtidig skulle sørge for at holde sit studie kørende og hente og bringe og så videre og så videre...

Kvinder fortæller her om, at hun blev alene med sine tre børn. Hun beskriver ikke hvor faren blev af, hun konstaterer blot at hun var alene om det. Hun blev nødt til at flytte hjem med hendes tre børn, mens *daværende kommune* finder bolig til hende og børnene. Daværende kommune forekommer som en institutionalisering i fortællingen, da dette udtryk bærer præg af det sprog, der anvendes i forbindelse med kommunal sagsbehandling. Denne kvindes sprog er i passager formelt, og opleves som anderledes i interviewsituationen end i den daglige omgang på den sociale indsats. Kvinden gør sig umage med at forme sit sprog til et mere formelt sprog i forsøg på at få anerkendelse, og muligvis også i en bestræbelse på at blive taget alvorligt. Hun beskriver gentagne gange, hvordan hun har kontaktet myndighederne for at drøfte hendes børnebørns anbringelse og at det aldrig er lykkedes for hende at blive hørt. Når man analyserer møder med velfærdsinstitutioner ud fra et borgerperspektiv, beskrives det ofte at borgerne føler sig klientliggjort og sagsliggjort. Dette skyldes blandt andet, at der i mødet med staten er et sprog, der i højere grad bygger på information end kommunikation. Det bureaukratiske sprog skaber derfor ofte grundlag for en envejskommunikation med borgeren og dette vanskeliggør en oplevelse af dialog (Järvinen M. , 2003) og det Baumannske *mis-meeting*, som er beskrevet tidligere, opstår. Det kan på denne baggrund antages, at kvinden har måtte institutionalisere sit sprog for at skabe et grundlag for en mulig tovejs-kommunikation med de myndigheder, der anbringer hendes barnebarn.

Det vil sige at jeg sidder nu her.. som ældre kone...og må nøjes med kun og kende mit.. det barnebarn nummer to.. som jeg havde en del at gøre med i begyndelsen. Han er heldigvis blevet en voksen ung mand som har fået gang i en meget god uddannelse. Vi kan heldigvis ses frit og vi kan snakke i telefon og vi har en meget god og tæt forbindelse med hinanden. Jeg skal ikke komme ind på hvad der er sket med de andre børnebørn, men det var kun ham jeg fik lov til at øve indflydelse på.

Kvinden bebrejder det offentlige system, at hendes relationer til hendes børnebørn er blevet ødelagt og beskriver, hvordan hun nu sidder som en ældre kvinde og *må nøjes med* kontakt til et af hendes børnebørn. Hun lader tilhøreren, lidt dramatisk, at vide at hun ikke vil komme ind på, hvad der er sket med de øvrige børnebørn. Hun fremhæver, at det går ham godt og fremhæver, at de har en meget god og tæt forbindelse til hinanden. I fortællingen ligger, at det ville hun også have haft med de øvrige, såfremt denne mulighed ikke var blevet ødelagt af myndighederne.

3.3.2.Oplevelse af magt / magtesløshed i institutionelle sammenhænge

Gennem kvindernes fortællinger beskriver de på baggrund af forskellige oplevelser, hvordan det offentlige system ikke er muligt at have dialog med, og hvordan de oplever ikke at blive hørt. Nedenstående er en beskrivelse fra Karen omhandlende, hvordan hun oplevede mødet med systemet, da hendes børnebørn blev anbragt.

... da de så fik deres førstefødte barn da var manden sådan på tværs af mig, så han forbød mig faktisk at se mit eget barnebarn og der var problemer med..øhh kommunen blev indblandet og inden vi fik set os om så havde de tvangsfjernet barnet og øhhmm..øhh..endnu længere fremme så blev barnet så anbragt i en plejefamilie langt, langt væk fra hvor vi boede og øhmm den her mand som hun havde være gift med havde løjet om os begge to og sagt at vi var sindssyge begge to og det havde kommunen åbenbart troet på og skrevet det ned i deres rapporter. Han fik altså mulighed for at bestemme en hel masse over det barn selvom det var ham der var skyld i hele ulykken så vi fik ikke noget videre samvær med det barn...

Karen beskriver, hvordan hun oplevede at kommunen traf en række beslutninger der ikke var til hverken barnets, barnets mor eller hende, barnets mormors fordel. Barnets far derimod blev der lyttet til, og han fik mulighed for at træffe beslutninger i relation til barnet. Karen giver ikke udtryk for at reflektere over, om der muligvis kan have været velbegrundede årsager til

kommunens beslutninger. Hun beskriver udelukkende en oplevelse af, at være blevet udsat for en række fejlbehandlinger. Fortællingen tager form af kaosfortællingen da kvinden, mens hun fortæller ændrer sit toneleje fra neutralt fortællende til mere dyb og dramatisk stemme, hun får desuden kropslige reaktioner, og løfter flere gange armene for at demonstrerer, hvor håbløst det var. Det er tydeligt for tilhøreren, hvordan hun har oplevet situationen som håbløs. Hun beskriver endvidere:

.... De kommer så sammen igen og får barn nummer to. Det barn det får vi held til at beholde derhjemme og øhh.. jeg er med til at drage omsorg for den dreng der, fordi vi boede tæt ved hinanden, min datter og jeg. Og så havde vi ham. Vi tog os af ham i tre et halvt år, hvor jeg skrev rapporter hele tiden til kommunen og vedlagde både rapporter fra sundhedsplejerske og fra læge om at han stotrives. Så på den måde kunne jeg holde kommunen væk fra at tvangsfjerne barn nummer to. Men det gik hverken værre eller bedre end at hun desværre gik hen og fandt en ny mand der var - om ikke lige så dårlig som den første- men så faktisk meget værre. Og han var så slem så jeg frygtede for det lille barnebarns liv faktisk. Han var meget slem. Så gav jeg mig til at sige til kommunen at nu synes jeg de skulle tage og hjælpe os for det gik ikke med den mand. Det var altså alvorligt. Og det havde jeg forventet at det ville de da bare gøre fordi jeg havde jo hele tiden bekendt kulør og vist dem at alting gik og vi havde både fotos og rapporter om ham om at han stotrives. Men nej, nej....

Ovenstående narrativ ses som præget af systemmøder gennem ordvalgene: *drage omsorg for* og *vedlagde rapporter*. Sproget veksler i dette narrativ mellem det mere hverdagsagtige, og et formelt og systempræget sprog.

Fortælleren har oplevet, hvorledes hun og hendes familie ikke er blevet mødt med den forståelse og hjælp, hun vurderede de havde krav på i mange forskellige sammenhænge. Underlæggende opstår der en meningsskabelse omkring, at disse svigt har præget hele hendes liv negativt, og medført den

nuværende (vanskelige) situation for fortælleren. Dette understreges af følgende:

...alle var kede af det.. det gik ud over hele vores familie..og det gik så hårdt ud over (os), at da jeg giftede mig for anden gang efter 6 år og fødte en ny lille pige. Det er nummer 4. Så gik min mand hen og døde efter.... hun var kun 17 år gammel, fordi han kunne ikke holde til det voldsomme stress vi var blevet udsat for, når vi prøvede at kæmpe op imod kommunen og al deres mærkelige facon.(...) der fik mit liv en meget voldsom drejning.

Disse to fortællinger bliver nært sammenhængende i beretningen på trods af, at der må formodes at være år imellem begivenhederne. Identitet i en livsfortælling skabes løbende i en fortælling ved at beskue fortidige hændelser med det nutidige perspektiv og på den baggrund binde disse to begivenheder sammen (Glavind I. &, 2016, s. 46). Plottet bliver styrende for, hvad der er vigtigt og mindre vigtigt i fortællingen og her vægter Karen i sin livsfortælling at koble disse to begivenheder tæt til hinanden.

Der var ikke noget at gøre.. de sendte politi ud efter den lille dreng og han blev faktisk kidnappet af politiet midt på åben gade hvor jeg gik tur med ham...(..) jeg spurgte kommunen, hvad var det her for noget?..og hvorfor de ikke havde taget sig af..øhhmm.. af det, jeg havde skrevet og jeg havde haft kontakt med dem på den bedste måde. Hvorfor skulle det så foregå på den der facon...Men den der leder, der sad på daværende kommune kontor havde set sig sur i hovedet på mig og hun sagde: du skal bare sørge for at være en ganske almindelig bedstemor og så sagde jeg: hvordan det? nu får jeg jo ikke engang lov at se ham.

Når kvinden i den ovenstående tekst beskriver disse begivenheder omkring hendes børnebørn, ændrer hendes livsfortælling sig ikke blot i indhold, men også i måden den bliver fortalt på. Kvinden bliver oprevet og tempoet sættes op. Densiteten (Jacobsen H. M., 2002) i fortællingen øges også, og der er en højere detalje mætning i fortællingen end der har været i kvindens øvrige

beskrivelser. Dette vil betyde, at disse "systemmøde" fortællinger vil få overtaget i kvindens livsberetning og disse oplevelser vil få mere indhold og mere substans (Jacobsen H. M., 2002) og på den baggrund også større betydning i kvindens livsfortælling.

Dorte har også haft vanskelige oplevelser gennem sine berøringer med det offentlige system:

Jeg har jo virkelig ... fuck altså... (suk) været i gang med mange forskellige ting fordi de så gerne ville have mig i gang med noget. Det var lige som om jeg bare skulle passe ind et eller andet sted og det gjorde jeg jo bare ikke.... Øhhh... jeg har godt nok tit følt at jeg var mislykket og det aldrig kom til at lykkes for mig at få et arbejde og et normalt liv nogensinde....jeg skulle bare afklares. Afklares.. afklares.. jeg ved altså ikk' hvad det er for et ord eller hvad det egentlig betyder...jeg er sgu stadig ikke afklaret.

Kvinden beskriver, at have haft en stor oplevelse af utilstrækkelighed i relation til de kommunale forløb i jobcenterets regi, hun har været en del af. Hun har gennem en længere årrække være i flere afklaringsforløb med henblik på, at afdække hendes erhvervskompetencer. Hendes fortælling er et kaosnarrativ, hvor hun med suk og et opgivende *fuck altså* giver udtryk for, at det ikke har været hverken et nemt, eller positivt forløb for hende. Hun konstaterer, at hun ikke passede ind. I kvindens beskrivelse kobles et normalt liv og det at være på arbejdsmarkedet sammen, og fremstår som betingede af hinanden. I narrativet kobles det endvidere til, at blive *afklaret* i institutionel forstand. Hun skal på arbejdsmarkedet med henblik på at få et normalt liv (med arbejde) og der er en underliggende forståelse af, at et normalt liv er ensbetydende med et godt liv. Kvinden stiller spørgsmålstejn ved begrebet afklaring, og understreger både at hun ikke ved, hvad det betyder og at hun endnu ikke er afklaret. Kvinden spiller i sin fortælling på det dobbelttydige i ordet, hvor det i den kommunale kontekst optræder i betydningen afklaret til arbejdsmarkedet og det i bredere forstand har mere betydning af en slags erkendelse. Kvinden

siger i slutningen af narrativet: *jeg ved altså ikk' hvad det er for et ord eller hvad det egentlig betyder...jeg er sgu stadig ikke afklaret*. Som tilhører er man ikke i tvivl om, at kvinden godt kender til både ordets betydning og anvendelse i den bredere forstand og i jobcenterets kontekst. Hun refererer til, at det ikke er lykkedes at afklare hende til arbejdsmarkedet, på trods af de gentagne forsøg. Hun virker tydeligt frustreret, da hun gentager ordet flere gange, og med mimik i ansigtet viser hun, at hun er vred over det. Oplevelsen af ikke at passe ind, understøttes af undersøgelser, der påpeger at socialarbejderen konstruerer klienten efter de problemkategorier, man arbejder efter i institutionen (Järvinen M. , 2003). Kvinden beskriver her, at hun tilsyneladende ikke passede ind disse. Dette har efterladt hende med en følelse af håbløshed og utilstrækkelighed. Denne manifesteres i samtalen som vrede over systemet og den manglende forståelse.

En anden kvinde beskriver også det med at passe ind, som noget vigtigt, og dette kan tolkes som en anden side af samme sag:

Det er jo rart at have fundet et sted, hvor at man føler, man hører til og man bliver set og hørt, og sådan noget... også over længere tid... fordi de fleste arbejdspladser, de er så rare og sådan noget i starten, men så... jo længere tid der går... så føler man ikke, man passer ind eller føler ikke, at man hører til eller sådan noget, og der har de bare været rigtig gode til at se mig og høre mig og møde mig hvor jeg er, i Kvickly...

Her beskrives det, hvordan denne kvinde også har søgt længe efter et sted på arbejdsmarkedet, hvor hun kunne passe ind og kvinden beskriver også, hvordan det er vigtigt at finde et sted, hvor man *passer ind*. Hun beskriver med en vis lettelse, at hun nu har fundet dette sted og årsagen til dette er, at hun (endelig) oplever, at hun bliver hørt, set og mødt der hvor hun er. Denne beskrivelse kan have et institutionelt præg, blandt andet på baggrund af den kvinde, der tidligere beskriver *ikke at passe ind*. Sammenfaldet i ordvalg indikerer, at det er en vending der anvendes i institutionelt regi, hvor

medarbejderne på Jobcentreret beskriver, at der foregår en søgen efter et sted, hvor kvinderne passer ind på arbejdsmarkedet. Fælles for de to processer er, at de begge centrerer sig omkring den samme tanke om at være produkti, at finde en plads på arbejdsmarkedet og passe ind. I det ene tilfælde lykkedes det og kvinden beskriver, hvordan det har været godt for hende at lykkedes i det og føle sig *set og mødt*. Ifølge Honneth¹⁷ to meget afgørende faktorer i forhold til at føle sig som et ligeværdigt subjekt. Den anden kvinde beskriver, hvordan det opleves som et nederlag og en frustration ikke at være lykkedes med det.

Dorte har også oplevet, at det sociale værested ikke kan rumme hende, og hun beskriver:

... jeg ville da gerne sidde her og fortælle dig, hvordan jeg har det. men det må jeg jo ikke rigtigt... der er så... det dur bare ikke, vel?(sukker) Min lejer er skide grænseoverskridende overfor mig men Marianne (medarbejder) synes kun jeg må sige noget hvis der er positivt... så er der sgu ligesom bare kke rigtig noget tilbage at fortælle om, vel?... ikke fra mit liv i hvert fald...for sådan har det bare været...der er sgu ikke nogen der gider høre på alt det negative lort jeg lukker ud...

Gennem citatet giver Dorte udtryk for, at hun ikke har mulighed for at fortælle om sit liv eller sine følelser, fordi hun bliver for voldsom for de andre. Dorte beskriver her også en stigmatiseringsproces, hvor hun selv-stigmatiserer ved selv at beskrive, hvilke negative egenskaber andre må tillægge hendes udsagn (Fahnøe, 2016). Hun konkluderer også i narrativet, at hun ikke har andre fortællinger at tilbyde.

Hun fortæller senere: *Så får man bare skyld for at ødelægge stemningen eller komme og være pisse negativ hele tiden... men jeg er sgu pisse negativ... jeg*

¹⁷ Axel Honneth – tysk sociolog og socialfilosof, der har udarbejdet teorier omkring anerkendelse byggende på Hegels sfærebegreber. Anerkendelse er ifølge Honneth en forudsætning for at mennesker kan opnå et positivt selvforhold. Dermed bliver anerkendelsen for Honneth en betingelse for det vellykkede liv. (Juul, 2012 s.336)

er alkoholiker, hashmisbruger... bipolar... ja jeg er osse deprimeret... og xxxxx blev kvalt ovre i Kalundborg (en veninde fra Reden) hvad fanden tror I? at jeg så er skide glad?

Kvindens frustration kommer til udtryk gennem kaosnarrativ, hvor mange begivenheder og vilkår blandes sammen og hun beskriver sine diagnoser, sit misbrug og et nyligt dødsfald som forskellige vilkår, der gør at hun ikke ser mulighed for at sige noget positivt. Hun giver udtryk for, at hun oplever det som et urimeligt krav, at hun skal komme med noget positivt, når hendes aktuelle kontekst opleves som meget negativ for hende. Hun efterspørger netop i sit vrede udbrud, at blive set og hørt.

3.3.3 Meningsskabelse gennem terapi

Mødet med staten foregår i de helt åbenlyse møder, hvor kvinderne har oplevet at have kommunikation og samarbejde med kommune og stat, upåagtet om dette har været positivt. Men mødet med staten foregår også i mere subtile sammenhænge, hvor kvindernes meningsskabende processer forekommer præget af institutioners beskrivelser eller talemåder i relation til, hvordan de ser deres eget liv, eller hvordan deres opvækst har haft indflydelse på, hvordan livet har formet sig.

Når kvinderne har beskrevet forskellige årsager til deres vilkår er der dukket meningsskabelser op, der kan forekomme terapeutisk prægede. Kvinderne har været gennem forskellige forløb og udredninger, i både kommunale og sundhedsfaglige institutioner. Igennem har deres møder med terapien, og forskellige psykologisk funderede forklaringsmodeller, har kvinderne fået nye forståelser for, hvordan deres oplevelser har præget dem. Disse nye institutionelle vendinger har fundet vej til deres fortællinger.

Signe fortæller i beskrivelse af sit moderskab, hvordan processen omkring at være blevet mor, har givet hende mulighed for at genopleve egen opvækst:

Det gjorde jo at jeg blev nødt til at... det har hjulpet mig til at bearbejde min barndom. Finde fred med den. Og.. og.. det det gode jeg gør for xxxxx det,

gør jeg egentlig også for mig selv. Altså det er ikke for sent at få en lykkelig barndom.

Signes beskrivelse bærer præg af, at hun har talt med professionelle omkring dette. Gennem denne terapeutiske tilgang til hendes egen opvækst, har hun kunnet hele sine egne sår. I hendes optik er de (gode) handlinger, hun gør for hendes datter blevet en måde at reparere på en svær opvækst. Hendes konklusion bliver, at det ikke er for *sent at få en lykkelig barndom*. Hun transformerer i sætningen noget fortidigt meget svært, over i en nutid oplevelse af, at det alligevel gik meget godt. Derfor forekommer fortiden ikke længere ubærlig.

Mia beskriver, hendes mor har påvirket hende og skabt baggrunden for en af hendes diagnoser.

"Hun har jo kanaliseret en hel masse angst over i mig om at verden var ond og verden var farlig og det var ikke nemt.. altså hvad hedder det.. man skulle passe på og man kunne ikke stole på nogen. Og det var bedst bare og være sig selv og være i sin egen boble og sådan noget"

Når Mia her beskriver, hvordan hendes mor har internaliseret angst i hende beskriver hun det med *Hun har jo kanaliseret en hel masse angst over i mig*, sætningen bærer præg af en psykodynamisk terapeutisk logik, hvor moderen påvirker barnet og overfører følelser til det, der *kanaliseres* ind i barnets livsverden (Hutchinson, 2006). Mia bruger denne beskrivelse til, at forklare for sig selv og omverdenen, hvordan hendes vanskeligheder har deres oprindelse et andet sted end hos hende selv.

3.3.4. Delkonklusion - værdig i mødet med staten

Kvinderne møder staten i forskellige kontekster, og har meget forskellige oplevelser og erfaringer knyttet til det. Karen beskriver, hendes møder med staten gennem socialforvaltningen. Dorte og Mia om mødet gennem jobcenteret og Mia og Signe om mødet gennem terapeutisk behandling.

Fælles for dem alle er, at det har påvirket deres måde at forstå sig selv på.

I relation til arbejdsmarked og *afklaring* er det for kvinderne blevet en måde at måle, om man lykkedes eller ikke lykkedes med at passe ind *på hylderne*.

Kvinderne gentager den konklusion, de også havde i præstationsafsnittet omkring vigtigheden af, at have lykkedes med noget, at have gennemført forløb, at have fundet et sted man passer ind. Det ses flere gange i citaterne, hvordan kvindernes talemåder koloniseres af systemsproget, hvilket en af kvinderne også ironiserer over i relation til hendes afklaringsforløb. En anden kvinde må tage kancellisproget i anvendelse i håb om, at komme i dialog med myndighederne i forhold til anbringelserne af hendes børnebørn. I brugen af det offentliges sprog i håb om at finde en fælles platform at kommunikere på, ligger både en vis mængde desperation og kampgejst i relation til, at forsøge at regne ud hvordan man kan blive hørt. Karen har tidligere beskrevet, hvordan hun lærte *at regne den ud*, dette forsøger hun igen her, om end i en mere desperat kontekst.

Mødet med staten antager i flere af tilfældene karakter af det Baumannske mis-meeting. Kvinderne oplever og beskriver, at de ikke bliver betragtet som ligeværdige subjekter i deres møde med anbringelsesmyndigheden (Karen), Jobcenteret (Dorte) og værestedet (Dorte).

Mia og Signe beskriver med deres nyvundne logikker, hvordan deres opvækst nu kan ses retro-perspektivt, og hvad de oplever stadig har indflydelse på deres liv i dag. Signe beskriver at have helet sig selv, og at hun har en oplevelse af at hendes datters (bedre) opvækst kan reparere på hendes egen start på livet. Den kan ligefrem frembringe et narrativ omkring, at det aldrig er for sent, at få *en lykkelig barndom*. Det ses tydeligt i kvindernes fortællinger, hvordan behandling kan påvirke og justere på logikkerne omkring, hvad et menneske har oplevet. Kvinderne får gennem terapeutiske indsigter en oplevelse af, at der er sammenhæng mellem visse begivenheder og visse vilkår for dem. Effekten af denne sammenhængs oplevelse beskrives også i følgende

betragtning af den israelsk-amerikanske sociolog Antonovsky, der i sine teorier argumenterer for, at sundhed drejer sig om at have en følelse af sammenhæng i sit liv (sense of coherence). En stærk følelse af sammenhæng i sit liv, medfører altså også den robusthed der gør at man kan klare kriser (Müller M. , Fattigdom, Afsavn og Coping, 2015, s. 147).

Det ses tydeligt i kvindernes beretninger, hvor desperat mødet med staten kan blive for dem, når de oplever ikke at blive anerkendt og når de oplever at deres muligheder for dialog med (over)magten bliver begrænset eller fjernet. Det viser sig altså at kvinderne i deres møde med den sociale indsats også oplever at skulle kæmpe, både for det ligeværdige møde og for skabe dialog. Dorte har ikke mulighed for at få sit værested i tale fordi hun ikke ser sig istand til at være positiv. Karen kan ikke få myndighederne i tale vedrørende hendes børnebørn. I relation til problemstillingen ses her hvilke vilkår der, blandt andre, bliver særligt styrende for kvinderne.

3.4. Konklusion og perspektivering

Projektets empiri er baseret på narrative, livsbiografiske interviews med 4 kvinder, der alle kan betragtes som socialt udsatte. Kontakten til kvinderne er etableret gennem den sociale indsats *Reden*, hvor der gennem en 12 ugers periode blev skabt kontakt og afviklet interviews, både på *Reden* og i kvindernes eget hjem. Som beskrevet i afsnittet Forskningsdesign og metodevalg er problemformuleringen:

Hvilke narrativer skaber udsatte kvinder om deres eget liv – og hvilke vilkår bliver særligt styrende for deres fortællinger, og egen forståelse af deres situation?

Dette er blevet besvaret gennem en induktiv tilgang. Processen har bestået af gentagne gennemlysninger af kvindernes fortællinger og efterfølgende analysearbejde af disse, med henblik på at søge efter mønstre og strukturer, der gentager sig og dermed manifesterer sig til fund.

Fundene i fortællingerne

Særligt en fortælling gentog sig i flere forklædninger, måske kan den snarere beskrives som en fast følgesvend, der holder kvindernes andre temaer i hånden. Fortællingen om værdighed trådte overordnet og meget tydeligt frem i mange af kvindernes fortællinger. Værdighedsfortællingen støttede op om udsagnene fra Vives undersøgelse, der blandt andet konkluderer, at kvinderne krakelerer indefra og ofte ikke fremstår som lige så socialt udsatte som mændene, selvom de er det, samt Brandts artikel i STOF, der belyser at kvinder tidligere kommer ud af udsathed, og at deres udsathed er mere socialt acceptabel (Brandt, 2009).

De temaer, der har været gentagne i narrativerne og som i forskellige konstruktioner har ført værdighedstemaet frem, har været:

Relationer og præstationer (hvem har jeg været noget for, og hvad har jeg præsteret)

Moderrollen (at opnå værdighed gennem det respektable moderskab/mormoderskab og hvordan er man mor)

Mødet med staten (hvordan passer jeg (ikke) ind i systemet, hvordan taler jeg med systemet, hvordan hjælper systemet mig til at forstå mig selv)

Temaerne bærer på forskellige konklusioner og det ses i relation til job, uddannelse og relationer, hvordan det er vigtigt for kvinderne at fremhæve deres evner eller at de ikke er dumme. En af kvinderne fremhæver *jeg er faktisk ret intelligent*, hun taler dermed ind i en nutidig samtale, hvor dette betragtes som en vigtig kvalitet. Individet måles i vidt omfang på sine præstationer i relation til uddannelse og karriere. Kvinderne oplever i vidt omfang at være uden muligheder, i en verden fuld af optioner (Willig, 2005). De forsøger gennem deres fortællinger at forstørre og fremhæve de episoder, der understøtter at de kan mødes med anerkendelse og selv fremstå som

anerkendelses**værdige**. Dette både i kvindernes egen optik, og i omgivelsernes optik.

Meningsskabelse af det, jeg har oplevet

Kvinderne har i forskelligt omfang haft liv, der var tumultariske og genvordige. De har haft mere at kæmpe med end de fleste, og 3 af de 4 kvinder beskriver aktivt en vanskelig opvækst som kilde til det, der senere blev vanskeligt for dem.

Kvinderne arbejder alle i deres livsfortællinger med at skabe mening med det, de har oplevet. En af kvinderne beskriver gentagne gange, hvordan hendes vanskelige start på livet repareres af den mening hendes datter tilfører hendes tilværelse. En anden kvinde har oplevet at være ligegyldig for hendes forældre, men beskriver sin mormor, som en meget central og vigtig person, der gav hendes barndom næring. Hun beskriver, hvordan hendes mor overførte sin egen angst til hende. Det er derfor, hun har været bange for at gøre mange ting. Det har forhindret hende i at lykkes i uddannelsessystemet, der krævede fremmøde *for det var jo det jeg ikke kunne*. Denne kvinde konstaterer hermed, at hun godt kunne uddanne sig. Hun kunne ikke fremmøde. Og senere i interviewet fremgår det så, hvorfor hun ikke kan det. Meningsskabelse er afgørende for kvinderne for at kunne rumme deres egen livsfortælling, men også for at kunne skabe den *sense of coherence* som Antonovsky fremhæver er nødvendig for, at have den fornødne robusthed til at rumme livets mange begivenheder. Det er der, hvor kursen ændres i en livsfortælling, det enkelte menneskes meningsskabelse eller tilværelsestolkning udfordres (Horsdahl, 1999). Dette medfører, at der må skabes nye sammenhænge, nye tolkninger, nye forståelser.

Disse meningsdannelser er afgørende for kvindernes oplevelse af sig selv som værdige subjekter, og de ser sig nødsaget til at argumentere for dette, i mødet med andre mennesker.

Jeg er faktisk ret intelligent

Kvinderne oplever i forskelligt omfang at blive stigmatiseret, dette giver sig til kende i forskelligt omfang. Signe beskriver, gennem hendes livsfortælling gentagne gange, at hun blev ikke blev betragtet som en der havde uddannelsesmæssige muligheder for sidenhen at opdage, at hun godt kunne gennemføre en uddannelse. Herefter fremhæver hun, at hun *faktisk er ret intelligent*. Her ses en beskrivelse af en stigmatisering, som hun har været udsat for, og i dag tager afstand fra. Omgivelserne har på baggrund af hendes vilkår, antaget at hun ikke kunne præstere i uddannelsesmæssig kontekst. Dorte udsætter sig selv for selvstigmatisering når hun konstaterer, at der er ingen *der gider høre på alt det negative lort*. Hun fortæller også, at hun bliver bedt om at tale positivt på *Reden*. Måske det også er udtryk for denne mekanisme, når medarbejdere insisterer på at brugere af et værested skal bidrage med noget positivt, på trods af et liv og en hverdag, der hovedsageligt består af modgang.

Analysen har tilvejebragt viden om, hvordan målgruppen oplever at være i en samfundsmæssig position, hvor det er vigtigt ikke at miste værdighed, men tværtimod må de kæmpe for at fastholde, eller opdyrke den. Denne viden er vigtig i relation til de forskellige professionsforståelser, som målgruppen møder på deres færd ivelfærdsstatens forskellige institutioner. Denne gruppe er dybt afhængig af statens hjælp for, at kunne opretholde et liv, hvor samfundets uligheder ikke bliver mere fremtrædende end højst nødvendige.

I perspektiveringen kan trådene nu trækkes til starten af denne opgave, hvor Baumanns teorier om mødet med den fremmede introduceredes som en udløber af et historisk overblik, der blandt andet også indeholdt et kort blik på Simmels beskrivelser af den fremmede, som Baumann efterfølgende har arbejdet videre med.

I analysearbejdet med kvindernes narrativer har det vist sig, at være et gennemgående tema at være værdig, eller føle sig værdig. Jeg læser også

dette begreb ind i den moralske modstand, som Baumann beskriver den fremmede mødes med og som Simmel blev optaget af i sin tekst om den fremmede fra 1908.

Generelt for kvindernes narrativer beskrives de episoder, begivenheder eller vilkår, der virker positivt i relation til at optjene værdighed mere end de episoder, begivenheder eller vilkår der ikke virker positivt på dette. Kvindernes narrativer forstørrer i vidt omfang "det normale" i deres liv, og nedskalerer det tragiske, svigtene og afsavnene i håbet om at fremstå så værdig som muligt i både deres egne øjne, og i omverdenens. Når kvinderne gennem deres narrativer således arbejder på at optjene værdighed, er det altså med henblik på at nedbryde den moralske afstand, som omverdenen ligger til den fremmede og i dette tilfælde til den socialt udsatte kvinde.

Hermed fremstår det, hvorledes kvindernes narrativer er påvirket af den tilgang og det blik, de mødes med i samfundet og i det sociale arbejde. Dette er eksempelvis ideen om det produktive menneske og "at være noget". Disse internaliseringer er indlejret i deres forståelse af dem og deres position i relation til det omkringliggende samfund.

Referencer

- Andersen, L. M. (2015). Borgerperspektiver som drivkraft i sociale analyser. I M. & Nissen, *Socialt arbejde i en foranderlig verden* (s. 105- 116). København: Akademisk Forlag.
- Bamberg, M. (2006). Stories: big or small. *Narrative Inquiry*, s. 139-147.
- Baumann, Z. (2004). *Forspildte Liv*. København: Hans Reitzel.
- Benjaminsen, L., & m.fl. (2019). *Hjemløshed blandt kvinder i Danmark*. København: VIVE.
- Brandt, P. (2009). Socialt udsatte og udstødte set i et kønsperspektiv. *STOF*.
- Brinkman, S., & Tanggaard, L. (2020). *Kvalitative metoder- en grundbog*. København: Hans Reitzel.
- Brinkmann, S. (2014). *Det kvalitative interview*. København: Hans Reitzel.
- Bruner, J. (1999). *Mening i handling*. Aarhus: Klim.
- Carlsen, L. (2018). *Forskningsetik i Praksis*. København: Hans Reitzel.
- Fahnøe, K. (2016). Fattigdom, marginalisering, stigmatisering og instituelle identiteter. I M. & Jensen, *Udsatte voksne og socialt arbejde* (s. 117-134). København: Hans Reitzel.
- Georgakopoulou, D. F. (2008). Analysing narratives as practices. *Sage publications*, s. 379-387.
- Glavind, I. &. (2016). *Narrativ Forskning- tilgange og metoder*. København: Hans Reitzel.
- Glavind, I. B. (2005). At sætte tavsheder i tale. I M. K. Jacobsen, *Liv, Fortælling, Tekst* (s. 51-72). København: Hans Reitzel.
- Harder, M. &. (2015). Menneskesyn og etik. I M. A. Nissen, *Socialt arbejde i en foranderlig verden* (s. 39-55). København: Akademisk forlag.
- Hessle, S. (1999). *Samtaler med B*. København: Hans Reitzel.
- Horsdal, M. (2017). *Tilværelsens fortællinger*. København: Hans Reitzel.
- Hutchinson, S. &. (2006). *Modeller i socialt arbejde*. København: Hans Reitzel.
- Jacobsen, H. M. (2002). *Liv, fortællinger, tekst*. Aalborg: Aalborg universitetsforlag.
- Jacobsen, H. M.-R. (2012). *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning*. København: Hans Reitzel.

- Juul, S. &. (2015). *Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde*. København: Hans Reitzel.
- Järvinen, M. &.-M. (2005). *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Järvinen, M. (2003). I M. E.-M. Järvinen, *At skabe en klient* (s. 243). København: Gyldendal.
- Jørgensen, A. &. (2018). Det potentielle menneske. I A. F. Nissen, *Menneskesyn i socialt arbejde* (s. 121-138). København: Hans Reitzel.
- kfuksa.dk. (05. maj 2021). Hentet fra kfuksa.dk/reden-aarhus: kfuksa.dk/reden-aarhus/om-reden-aarhus
- Kirkebæk, B. (2009). Behandlingen af socialt udsatte historisk set. I r. B. o.a., *Udsat for forståelse* (s. 42-57). København: Rådet for socialt udsatte.
- Kvale, S. &. (2015). *Interview- det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. København: Hans Reitzel.
- Larsen, J. M. (2009). *Udenfor eller indenfor*. København: Hans Reitzel.
- Larsen., A. K. (2015). Velfærdsstat, solidaritet og "bundgrupperne". I A. M. Nissen, *Socialt arbejde i en foranderlig verden* (s. 163-176). København: Akademisk forlag.
- Løgstrup, K., E. (2010). *Den etiske fordring*. Aarhus: Klim.
- Mik-Meyer, N. (2018). *Fagprofessionelles møde med udsatte klienter*. København: Hans Reitzel.
- Müller, M. (03 2019). Udsat for inddragelse. s. 36-56.
- Müller, M. A. (2020). *Social work research with marginalized groups- navigating an ethical minefield*. Nordic Social Work Research.
- Müller, M. H. (2015). *Fattigdom, Afsavn og Coping*. København: Hans Reitzel.
- red.: Jacobsen, H.-R. (2012). *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning*. København: Hans Reitzel.
- Ringø, P. (2018). At have indsigt i menneskers liv- en situationel forståelse i socialt arbejde. I A. M. Nissen, *Menneskesyn i socialt arbejde* (s. 181-200). København: Akademisk Forlag.
- Socialstyrelsen. (07. 07 2020). www.socialstyrelsen.dk. Hentet fra socialstyrelsen.dk:
<https://socialstyrelsen.dk/voksne/hjemloshed/om-hjemloshed/definition-af-hjemloshed>
- Villadsen, K. &.-M. (2007). *Magtens former*. København: Hans Reitzel.

Willig, R. (2005). selvrealiseringsoptioner- vor tids fordring om anerkendelse. I R. & Willig, *Sociale patologier* (s. 12-39). København: Hans Reitzel.